

AVOCATUL POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI

RAPORT TEMATIC

RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR CARE

DUC UN MOD DE VIAȚĂ STRADAL

Chișinău, 2022

AUTOR: Tatiana MĂRGĂRINT, expert

COORDONATOR:

Maia BĂNĂRESCU, Avocat al Poporului pentru drepturile copilului

A CONTRIBUIT:

Tamara TENTIUC, șefa Direcției Drepturile Copilului a Oficiului
Avocatului Poporului

Acest raport a fost realizat cu sprijinul financiar al UNICEF (MOLDOVA) în cadrul proiectului comun OAP/UNICEF. Conținutul acestui raport reprezintă doar punctul de vedere al autorului (autorilor) și este responsabilitatea sa exclusivă.

Cuprins

Cuprins	3
Abrevieri.....	4
INTRODUCERE	5
METODOLOGIA CERCETĂRII	5
1. Experiența aflării în situații de stradă în percepția actorilor din domeniul protecției drepturilor copiilor	6
2. Respectarea drepturilor copiilor în situații de stradă	10
Dreptul la educație și dreptul de a fi protejat de oricare formă de discriminare	10
Dreptul de a fi protejat de folosirea ilicită a stupefiantelor și drogurilor	12
Dreptul copilului de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate posibilă și de a beneficia de serviciile medicale și de recuperare	13
Dreptul la asistență psihologică pentru copiii în situații de stradă	14
Dreptul la asistență juridică	15
3. Influența pandemiei de COVID-19 asupra copiilor aflați în situații de stradă	17
4. Influența războiului din Ucraina asupra copiilor aflați în situații de stradă	18
5. Serviciile destinate copiilor în situații de stradă	19
Necesitățile centrelor ce oferă servicii copiilor în situații de stradă.....	22
6. Prevenirea fenomenului copiilor în situații de stradă	23
7. Percepțiile copiilor privind experiența aflării în stradă.....	26
Dreptul copilului la viață privată și familie.....	26
Experiența de viață în situații de stradă a copiilor	27
Adresare pentru a beneficia de anumite servicii pentru copii.....	29
Importanța educației pentru viitorul copiilor	30
Dorințele și/sau nevoile copiilor.....	32
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	33
BIBLIOGRAFIE	37
ANEXE	40

Abrevieri

OAP – Oficiul Avocatului Poporului
AP – Avocatul Poporului (Ombudsman)
APDC – Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului
OC – Ombudsmanul Copilului
UNICEF – Fondul pentru Copii al Națiunilor Unite
ONU – Organizația Națiunilor Unite
MJ – Ministerul Justiției
MMPS – Ministerul Muncii și Protecției Sociale
MS – Ministerul Sănătății
MEC – Ministerul Educației și Cercetării
MAI – Ministerul Afacerilor Interne
IGP – Inspectoratul General de Poliție
DGPDC – Direcția Generală pentru Protecția Drepturilor Copilului
DASPF – Direcția Asistență Socială și Protecția Familiei
IA – Interviu aprofundat
ONG – Organizație neguvernamentală

INTRODUCERE

Fenomenul copiilor în situații de stradă este un fenomen prezent în Republica Moldova, acești copii provin din familii social-vulnerabile care nu le pot asigura un trai decent din cauza patimii alcoolului pe care o au părinții, mediu familial unde este absența grijii față de copil și violență etc. Acești copii au preluat comportamentul dat manifestându-se și ei agresiv verbal, consumând alcool, cerșind, locuind în spații care nu au nimic comun cu o locuință cu condiții minime de trai etc. În acest sens raportul este actual și important de realizat pentru a putea avea un profil al copiilor în situații de stradă, pentru a putea oferi servicii eficiente pentru ei, pentru a elabora sugestii privind prevenirea vagabondajului infantil și sensibilizarea unui public cât mai larg cu privire la fenomenul copiilor în situații de stradă. Raportul oferă constatări și recomandări cu privire la prevenirea fenomenului și asigurarea protecției categoriei date de copii.

METODOLOGIA CERCETĂRII

Scopul raportului tematic constă în evidențierea experienței copiilor aflați în situații de stradă prin prisma respectării drepturilor copilului conform standardelor internaționale și legislației naționale, identificarea modalităților de prevenire a fenomenului copiilor în situații de stradă; determinarea schimbărilor existente cu privire la acești copii în situația actuală: pandemia de COVID-19, război.

Obiectivele raportului tematic:

- Estimarea respectării dreptului la viață privată și familie a copiilor;
- Analiza experienței aflării în situații de stradă a copiilor;
- Identificarea gradului de respectare a dreptului la educație a copiilor aflați în situații de stradă;
- Evidențierea respectării dreptului de a se bucura de cel mai înalt standard realizabil de sănătate;
- Determinarea aspectelor privind protecția copiilor în situații de stradă;
- Evidențierea unor aspecte privind adresarea la servicii destinate copiilor în situații de stradă;
- Stabilirea modalităților de prevenire a fenomenului copiilor în situații de stradă.

Populația investigată:

- copiii în situații de stradă cu vârsta cuprinsă între 12-18 ani;
- actori în domeniul protecției drepturilor copilului.

Metode și tehnici:

Am aplicat metoda interviului individual aprofundat – 11 interviuri. Subiecții au fost copii în situații de stradă cu vârsta cuprinsă între 12-18 ani, 18 ani deoarece este vârsta la care adolescenții nu au dobândit capacitatea deplină de exercițiu, perioada copilăriei și adolescenței caracterizată prin apariția unui șir de nevoi specifice. Copiii intervievați sunt diferiți în funcție de vârstă, sex, etnie, dizabilitate, stare de sănătate, consumul de alcool/droguri, durata de timp petrecută în situații de stradă, relație cu membrii familiei, contactul avut cu poliția, procuratura, probațiunea etc.

Cercetarea de teren a continuat cu realizarea a 12 interviuri individuale cu actori din domeniul protecției copiilor: membri ai comisiilor pentru protecția copilului; specialiști pentru protecția drepturilor copilului; specialiști care oferă diverse servicii sociale copiilor în situații de stradă; specialiști din Inspectoratele de Poliție și din procuratură; specialiști din domeniul medicinei.

Tabelul 1. Distribuția interviurilor cu actorii în domeniul protecției drepturilor copilului

Instituția	Numărul de interviuri
ONG-uri care promovează drepturile copilului, oferă plasament temporar copiilor în situații de risc, oferă suport de divers tip.	5
Probațiune	2
Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei	2
Procuratura	1
Inspectorat de Poliție	1
Instituția Medico-Sanitară Publică Centrul de Sănătate	1
Total	12

Au fost elaborate ghidurile de interviu pentru fiecare grup țintă: copii în situații de stradă; actori din domeniul protecției drepturilor copilului. Întrebările din ghidul de interviu au fost structurate astfel încât să se obțină un tablou întregit al fenomenului copiilor în situații de stradă din perspectiva temei cercetate. Datele au fost colectate în lunile septembrie-octombrie 2022.

Pentru o comunicare eficientă cu copii în situații de stradă, dar și actorii din domeniul protecției drepturilor copilului au fost respectate următoarele principii:

- acordul informat;
- protecția bunăstării psihologice;
- contribuțiile individuale a celor intervievați;
- confidențialitatea răspunsurilor individuale.

Copiii în situații de stradă au fost selectați prin metoda „bulgărilor de zăpadă” luându-se în considerație mai multe caracteristici pentru a asigura pe de o parte omogenitatea intervievaților, iar pe de altă parte eterogenitatea lor.

Dificultăți întâmpinate în desfășurarea interviurilor cu copiii

Dificultățile pe care le-am avut: identificarea dar și determinarea copiilor în situații de stradă de a participa la interviuri din cauza neîncrederii lor în ceilalți, care fac parte din grupul celor maturi, pe care îi pot percepe ca persoane care le pot dăuna, le pot face un rău. Copiilor în situații de stradă le-a fost dificil să înțeleagă sensul unor întrebări, explicația care a urmat a permis continuarea dialogului. Au fost momente care i-au emoționat pe copii până la lacrimi atunci când vorbeau despre momentele dificile din viața lor: neglijența din partea părinților, detenția unuia dintre părinți, faptul că nu sunt iubiți de părinți etc. Totodată, există riscul ca persoanele intervievate să nu fie sincere în cadrul discuției. Ne-am străduit să le câștigăm încrederea prin a le asigura confidențialitatea.

Opiniile actorilor în domeniul protecției drepturilor copilului le-am analizat în cadrul raportului tematic în capitolele 1-6, iar experiența aflării în situații de stradă relatată de către copii o propunem în capitolul 7. Anexa oferă documentele utilizate în activitatea de teren: acordul de participare, ghiduri de interviu, date despre intervievați.

1. Experiența aflării copiilor în situații de stradă în percepția actorilor din domeniul protecției drepturilor copilului

În *legea nr. 140 privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și copiilor separați de părinți* este explicată noțiunea de copil aflat în situații de risc – copil în privința căruia, ca urmare a evaluării, se constată una sau mai multe din situațiile prevăzute la art. 8, adică copii care trăiesc în stradă, au fugit ori au fost alungați [20]. În *Comentariul general nr. 21 (2017) privind copiii în situații de stradă*: „Termenul „copii în situații de stradă” cuprinde: (a) copii care depind de străzi pentru a trăi și/sau a lucra, fie de sine stătător, fie cu colegii sau cu familia și (b) o populație mai largă de copii, care au format legături puternice cu spațiile publice și pentru care strada joacă un rol vital în viața și identitățile lor de zi cu zi” [5, p.3].

O problemă majoră pentru Republica Moldova, reflectată în adresarea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu către *Comisia parlamentară cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media* din 12.08.2020, este că datele nu sunt colectate sau dezagregate sistematic, motiv din care nu se știe câți copii sunt în situații de stradă. Aprecierile sunt făcute în funcție de definițiile utilizate care reflectă condițiile socio-economice, politice, culturale și de altă natură. „Lipsa de date face ca acești copii să fie invizibili, ceea ce duce la elaborarea politicilor sau la măsuri ad-hoc, temporare sau pe termen scurt. Acest lucru duce la persistența unor încălcări multiple ale drepturilor care determină copiii să plece pe străzi și care continuă, atunci când copiii sunt pe străzi” [26].

Conform *Inspectoratului național de securitate publică al Inspectoratului General al Poliției* privind informația cu referire la cazurile de plecare voluntară și dispariție a copiilor de la domiciliu sau din instituțiile sociale „pe parcursul a 12 luni ale anului 2022 au fost înregistrate 1348 cazuri de fugă voluntară/dispariție a copiilor de la domiciliu/plasament, cu implicarea a 791 copii, dintre care

420 fete și 371 băieți. Din numărul total de 1348 de cazuri înregistrate: în 722 cazuri copiii au fugit/dispărut în mod repetat; în 626 cazuri copii au fugit/dispărut pentru prima dată” [32].

Vârsta copiilor care au fugit/dispărut de la domiciliu/instituții de plasament, conform *Inspectoratului național de securitate publică* este următoare: 204 copii au vârsta de până la 13 ani, 289 copii au vârsta cuprinsă între 14-15 ani, 298 copii au între 16-18 ani. Pornind de la criteriul domiciliului copilului, s-a constatat că: în 757 de cazuri copiii provin din mediul urban și în 591 de cazuri copiii provin din mediul rural [32].

Toți dintre copiii din grupul nostru țintă sunt copii care au fost supuși violenței, copii neglijăți de către părinți, copii care practică vagabondajul, cerșesc. Părinții acestor copii nu cunosc cum sau refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului. Unii actori în domeniul protecției drepturilor copilului, în cadrul interviurilor realizate, afirmă că printre *cauzele plecării* copiilor de acasă sunt neglijența și/sau comportamentul violent al părinților față de copil, interdicția din partea părinților de a comunica cu semenii, plecarea părinților peste hotare. Este cunoscut faptul că comportamentul violent al părinților perpetuează comportament violent și/sau de victimă la copil. Un copil care trăiește în condiții bune, căruia i se oferă atenție, grijă și este sănătos mintal, nu fuge în stradă, consideră unele persoane intervievate. Drepturile încălcate acestor copii sunt dreptul la familie, dreptul la viață, dreptul la educație, dar și multe alte drepturi, afirmă actori în domeniul protecției drepturilor copilului.

„Mediul familial nefavorabil, unde este violență fizică, emoțională, în unele cazuri și cea sexuală, unde nu sunt acoperite nevoile, minorii caută un alt refugiu unde să se simtă în siguranță sau să își îndeplinească nevoile. Începând cu protecția drepturilor, dreptul la viață – faptul că el nu este ocrotit în familie, încearcă să își găsească un alt remediu pentru ași satisface nevoile; nevoi materiale. Sunt și nevoi sociale unde copilul practic nu comunică în familie, este izolat și nu i se permite nici în comunitate să comunice, este exploatat fizic și este lipsit de comunitate. Atunci el pleacă pentru a întreține acele relații, mai ales la vârsta pubertății, se cere relaționarea cu semenii”. (4 IA)

„Noi am avut un copil de 16 ani care crea multe probleme, fugea de acasă și pleca la Chișinău. Era din familie cu 5 copii și mama nu avea grijă de copii, trăia cu un concubin nou și copilul nu dorea să trăiască acolo. Ne sunau de la procuratura din Chișinău ca să venim să luăm copilul și să îl audiem. Avea un comportament deviant și a fost în conflict cu legea”. (3 IA)

Consumul de alcool de către membrii familiei afectează în mod diferit copiii în unele cazuri le oferă un model negativ al stilului de viață în cadrul familiei, în alte cazuri copiii sunt abandonați de către părinții alcoolici, viața lor de mai departe fiind în cadrul unor centre de plasament sau, ceea ce este foarte grav, în situații de stradă.

„Avem un caz, copilul face abuz de alcool, are 16 ani. Deoarece copilul nu are acces la alcool la domiciliu, mama se luptă cu această problemă, el vagabondează. Persoanele cu care el comunică sunt surse pentru dobândirea alcoolului. Cu el chiar avem probleme, azi e la Rezina, mâine la Chișinău. El circulă pe tot teritoriul republicii doar pentru ași satisface nevoia de alcool. În familie, tatăl tot face abuz de alcool în grad avansat, respectiv copilul de la o vârstă fragedă a început și el să consume alcool. A abandonat școala, mama nu a atras atenția, crezând că dacă e minor nu va apărea dependența”. (4 IA)

Unii respondenți afirmă că copiii care au părinți interesați de soarta lor, care dispun de condiții de trai, însă fug de acasă, au probleme de sănătate mintală. În unul dintre interviuri este descrisă o situație de acest fel:

„Din experiența noastră, avem și cazuri când e însoțit de o diagnoză psihiatrică și se manifestă astfel, el iubește să fugă. Chiar dacă acasă nu sunt condiții drastice, copilul totuși fuge. În cazul nostru a fost o fetiță cu sindromul psihopatiiform și în așa mod se manifesta. Ea mereu dorea să plece, chiar dacă i se explicau riscurile, că își pune viața în pericol, nimic nu o liniștea. Ea fugea la Chișinău, o dădeam în căutare. Umbla cu cerșitul, diferite chestii. O aduceau înapoi și se liniștea o perioadă, 1-2 săptămâni și apoi iarăși pleca. Condițiile de trai erau bune, asistența socială evaluează înainte de a plasa copilul. Condițiile erau relativ bune, dar așa se manifesta”. (2 IA)

Urmare a analizei fenomenului fugii de la domiciliu/plasament de către *Inspectoratul național de securitate publică* al *Inspectoratului General al Poliției*, au fost stabiliți mai mulți factori, printre aceștia:

- dorința copiilor de a se afla într-un mediu liber, caracteristică adolescenților;
- lipsa unei comunicări între părinte-copil, bazate pe înțelegere și încredere;
- prezența mediului vicios în familie, precum și violența atât psihică, cât și fizică;
- problemele financiare, condițiile de trai a familiei, care impun necesitatea de a câștiga sursa de existență și distanțarea de familie;
- influența negativă din partea altor copii, lipsa de supraveghere a mediului de comunicare a copilului” [32].

În cazul copiilor plasați în instituții rezidențiale cerințele impuse în instituția respectivă (respectarea regimului, stilului comportamental, etc.), lipsa intereselor reciproce și a timpului petrecut împreună.

Odată ajunși în stradă, copiii trebuie să facă față unor circumstanțe dificile, cu privire la cum se descurcă, respondenții afirmă că sunt afectați emoțional, înfomețați, abuzați, exploatați prin muncă, dependenți de alcool și droguri. Copiii fură, cerșesc ca să supraviețuiască. În stradă are loc o adevărată luptă pentru existență a unor copii uniți în grupuri care prezintă un pericol real pentru ceilalți.

„Toate tipurile de violență sunt la ordinea zilei. Violență din partea copiilor care sunt în stradă și sunt mai vechi în stradă, un copil nou înseamnă concurență pentru un loc bun de cerșit, concurență pentru un loc bun de dormit. Aici e vorba de lupta pentru existență. Violență din partea boschetarilor adulți care sunt la fel de periculoși. Violență din partea cetățenilor, ei prin comportamentul lor agresiv și atipic, deranjează cumva ordinea, deranjează bunul mers al lucrurilor cu care cetățeanul este deprins. Atunci sigur că unii oameni reacționează violent și poate să îl bată, să îl bruscheze. Ei au soluțiile lor pentru aceste manifestări. Dacă nu pot să răspundă atunci, marea problemă este că ei se adună în grup și cu asta sperie oamenii și sunt violenți față de oamenii care nu le răspund la solicitări de bani și produse. Atunci când acționează în grup, acești copii sunt foarte periculoși. Aceasta este o manieră de răspuns a lor la acțiunile de violență din partea indivizilor. Cumva este de o parte și de alta, ei luptă pentru existență, oamenii pentru confortul lor”. (5 IA)

„Copil de 16 ani fura bani, intra în case la oameni. Mai multe infracțiuni au fost comise în Chișinău”. (3 IA)

„Atacau persoanele care ieșeau din magazin, le luau sacoșele cu mâncare”. (7 IA)

„Poate să fie exploatare prin muncă, am avut un așa caz. I-au promis că o să îi dea hrană și bani, și el pentru asta lucra, fără să fie remunerat financiar. El nici nu înțelegea dacă e un leu sau 100 lei”. (6 IA)

Complexul de servicii sociale pentru copii în situații de stradă pe parcursul anului 2022 a luat în evidență 91 de copii: 30 copii din mun. Chișinău, 61 copii din diverse localități ale țării: 28 copii au fost depistați în rezultatul raziilor efectuate în mun. Chișinău; 52 copii au fost plasați de către Inspectoratele de Poliție de sector; 11 copii s-au prezentat benevol în serviciu. În funcție de comportamentul lor angajații au dedus că 3 dintre ei sunt dependenți de alcool, iar 9 copii sunt dependenți de substanțe psihotrope [33]. În procesul de colectare a datelor, actorii în domeniul protecției drepturilor copilului apreciază ca foarte grav faptul că unii copii încep să consume diverse substanțe toxice care le afectează ireversibil creierul.

„Ei încep să consume diferite substanțe toxice, încep să fumeze, să miroase clei, diferite chestii. Eu le văd acestea ca probleme”. (9 IA)

„Au venituri reduse (familiile) și respectiv minorii ajung în stradă cu cerșitul, vagabondajul, după care se alipesc în grupuri și ajung la consum de droguri și penitenciar”. (1 IA)

Starea copiilor aflați în situații de stradă este una gravă care presupune lipsa totală: a igienei personale, condițiilor de trai, alimentației corespunzătoare, tratamentului în caz de anumite boli complementate de dependență de alcool, droguri etc. Un alt pericol grav este faptul că pot ajunge victime ale traficului de ființe umane. Majoritatea drepturilor le sunt lezate acestor copii, accentuează respondenții.

„Odată ce ies de după poarta unei instituții care le respectă drepturile, majoritatea drepturilor copiilor li se încalcă. Acolo cine urmărește drepturile lor”? (2 IA)

„Drepturile care le sunt lezate, nu au o alimentație la timp, un acoperiș, lipsa ocrotirii. Practic toate drepturile lor sunt lezate și sunt vulnerabili”. (4 IA)

„Igiena personală este dată peste cap: nu au unde se băi, se molipsesc de diferite boli, încep să fumeze, să se drogheze. Alcool, cerșit, furt. Ei sunt subiecți ai traficului de ființe și dacă dau peste cineva cu așa intenții poate să îi ducă la munci neremunerate. În diferite situații din cele mai groaznice pot nimeri, pot fi duși în robie, la organe”. (2 IA)

Deseori au fost menționate, de către actorii în domeniul protecției drepturilor copilului din nordul și sudul Moldovei, ca extrem de necesare existența echipelor mobile care ar identifica acești copii, ar comunica cu ei, le-ar oferi posibilitatea unui trai mai bun în anumite centre. Respondenții consideră că odată ajunși la centre poate avea loc discuția privind așteptările lor cu privire la ajutor. Opinia acestor copii foarte mult contează, doar astfel specialiștii vor căpăta încrederea dar și viziunea cu privire la suportul care urmează să fie oferit.

„S-ar putea face niște echipe mobile care au identificat un grup de tineri într-un subsol. Să meargă acolo medicul, psihologul, să le explice, să le dea alternative la ceea ce fac ei, să le explice riscurile. Ei când se duc în stradă pierd încrederea în toți și chiar nu vor să vină la alte centre sau să se reîntoarcă în familie. Pentru început echipele mobile, ca încet-încet să îi aducem la un centru. Noi le explicăm specificul centrului, ce drepturi au, cum o să îi protejăm, cum o să conlucrăm, ei își spun părerea ca să vedem dacă sunt de acord cu ceea ce propunem sau să modificăm. Doar discutând cu ei”. (2 IA)

În cadrul interviurilor, unii respondenți afirmă că copiii, fiind în stradă, nu apelează la ajutor din frica de a nu fi duși acasă și de a nu fi pedepsiți penal. Alți respondenți au afirmat că copiii apelează atunci când au probleme grave de sănătate.

„Nu apelează din frică de a nu fi pedepsiți sau să nu fie aduși în familia din care au fugit, frică de a nu fi trași la răspundere. Majoritatea din ei sunt implicați în infracțiuni. De acolo a sustras o chiflă, acolo a pătruns, chiar dacă poliția nu sesizează aceste acțiuni. Eu am discutat cu astfel de copii care erau la etapa prezentențială. L-am întrebat de ce nu a apelat atunci când nu avea ce mânca, răspunsul a fost „din frică”. Din frică de a nu fi adus acasă”. (4 IA)

Actorii din domeniul protecției drepturilor copilului descriu astfel comportamentul pe care îl manifestă copiii în situații de stradă: demonstrează comportament violent fiind în grup; manipulează prin comportament și istoriile pe care le povestesc despre ei; ignoră normele morale de comportament din neștiință sau cu bună știință; șantajează; au comportament delinvent; mint. Însă, totul pentru a supraviețui în mediul ostil din stradă creat de alți copii în situații de stradă, de persoanele fără adăpost, maturii din comunitate, reprezentanții poliției ș.a. Specialiștii, care oferă suport, trebuie să încerce să atenueze aceste tipuri de comportament ceea ce este dificil de realizat.

„O să recurgă la anumite șiretlicuri pentru a scurge lacrimi din diferite persoane, în special de la organizațiile cu ajutoare umanitare. Creând niște istorii lacrimogene și cerând suportul. Când încerci să faci ordine în firul istoriei lor, îți dai seama că au mințit. Mint pentru că luptă pentru supraviețuire, ei știu că dacă scurg o lacrimă este probabilitatea să primească un ban. Violenta o rezolvă prin violență, ei au văzut că obțin ceva prin agresiune. Pentru ei multe lucruri sunt atipice - cum ar fi cearșafurile curate, la ei în cap singurul exemplu de cearșaf este salteaua fără cearșaf, sau un cearșaf murdar. Au învățat că pentru a obține o bucată de pâine sau de a obține un ban, e mai ușor să agresezi, să strigi, să te aduni în grup și să sperii oamenii. Ei văd că așa ușor poți să obții rezultat, de ce să cerșești sau să te plângi când poți rezolva aceasta într-o secundă. V-ați adunat într-un grup și săriți la lume, iar ca să scape de ei, lumea le dă pâine. Un exemplu era cel de lângă magazinul Fidesco de la hotelul Național. Aveau o înțelegere cu paza de acolo și le dădeau bani și produse, iar ei nu aruncau cu pietre și nu stricau ferestrele. Ei amenință prin ce poate fi pus în practică foarte ușor”. (5 IA)

Strada este spațiul în care nu ar trebui să stea nici un copil, este mediul care socializează negativ copiii, normele și valorile însușite de ei sunt cele contrare normelor și valorilor general acceptate în societate. Specialiștii din domeniul protecției dreptului copilului trebuie să aibă ca

obiectiv principal monitorizarea noilor cazuri ale copiilor în situații de risc, a copiilor în situații de stradă apărute în vizor. Părinții care se fac vinovați, prin comportamentul lor violent, indiferent, etc., în funcție de caz să fie pedepsiți, instruiți, susținuți ca în final să avem copii a căror drepturi la viață în familie, la sănătate, la educație etc. să fie respectate.

2. Respectarea drepturilor copiilor în situații de stradă

Dreptul la educație și dreptul de a fi protejat de oricare formă de discriminare

În *Codul Educației al Republicii Moldova*, articolul 7. *Principiile fundamentale ale educației* stipulează că educația se întemeiază pe diverse principii fundamentale: „a) principiul echității - în baza căruia accesul la învățare se realizează fără discriminare; b) principiul calității - în baza căruia activitățile de învățământ se raportează la standardele naționale de referință și la bunele practici naționale și internaționale; c) principiul relevanței - în baza căruia educația răspunde nevoilor de dezvoltare personală și social-economice; d) principiul centrării educației pe beneficiarii acesteia; ... f) principiul respectării dreptului la opinie al elevului/studentului ca beneficiar direct al sistemului de învățământ; g) principiul incluziunii sociale; h) principiul asigurării egalității” [3].

Actorii în domeniul protecției drepturilor copilului constată, din experiența lor, că copiilor în situații de stradă li se încalcă dreptul la educație de calitate de către unele cadre didactice, aceasta deoarece copiii au rămas în urmă cu însușirea materiei, nu dispun de rechizitele necesare la ore, deoarece sunt din familii social-vulnerabile, resping prin igiena lor precară etc. Unele cadre didactice etichetează, discriminează, ignoră copiii din această categorie. În cadrul interviurilor respondenții ne-au relatat despre următoarele situații:

„Cu toate că are anumite capacități și interese, este izolat sau etichetat în școală. Profesorul etichetează: „Nu vorbi cu el că o să ajungi ca el, condamnat. Avem și etichetarea pe plan social. Când eu încerc să fac referatul social al familiei: „Ce părere aveți despre familia dată?”, „Aceasta de la bunei se trage.” (4 IA)

„La noi școala e foarte pretențioasă și are nevoie de 1001 de documente mai ales școlile din Chișinău. La școală bullyingul este foarte răspândit, trebuie măcar să fii la nivel mediu ca ceilalți copii să nu te ia în furci că nu ai telefon, că nu ai haine corespunzătoare. Copiii care vin din centre de plasament, de obicei nu se simt confortabil la școală. X (fată) venea dintr-un centru de plasament. Pe ea la școală nu o proteja nimeni. Ea a abandonat și nu a mai frecventat de loc lecțiile. Într-o perioadă era plasată la internatul nr.3, dar ea nu frecventa nici școala internat. Ea dimineața fugea și seara venea că avea nevoie să doarmă. Dacă nu găsea un alt loc de dormit, venea”. (5 IA)

Școala este un mediu agresiv pentru copiii în situații de risc, afirmă unii intervievați. Este un mediu în care atât unele cadre didactice cât și unii copii manifestă comportament violent. În lipsă de supraveghere această violență este scăpată de sub control. Când adulții încurajează comportamentele discriminatorii față de copiii săraci, față de copiii care au reușite mai slabe, atunci este complicat de intervenit. Copiii ajung în stradă nu doar din cauza că părinții lor sunt alcoolici sau neglijenți, dar și din cauza că școala nu este un mediu prietenos care să îi încurajeze și să îi motiveze să învețe.

„Invențiile acestea: ședințe, numărarea copiilor care au abandonat și tragerea pe dreapta a părinților la ședințe, asta nu ajută. Tu ai scos părintele în fața clasei și i-ai ținut lecție în fața altor părinți, mare treabă. Ce ai făcut? Măine în genere nu o să îi permită copilului să meargă la școală”. (5 IA)

Despre copiii de la un centru de plasament din Chișinău respondenta relatează că copiii la școală sunt luați în derâdere deoarece nu au același nivel de cunoștințe ca ceilalți copii, la fel și unii profesori offensează copiii iar aceasta poate duce la conflict dintre elev-profesor. Unul dintre actorii în domeniul protecției drepturilor copilului relatează că sunt școli care nu vor să accepte copiii dintr-un centru de plasament ceea ce este evident o încălcare a drepturilor copiilor la educație. Motivul invocat de către reprezentanții instituțiilor educative este că acești copii nu vor face față.

„Nu vor la școală din cauză că nu sunt primiți în societate de către copiii de acolo sau îi iau în râs. Ei (copiii din centrul de plasament) sunt îmbrăcați foarte bine, dar nu știu să scrie și să citească,

când ies la tablă nu pot să rezolve și pentru ei aceasta este o mare rușine. Din cauza aceasta nu vor să plece la școală. La fel sunt profesori de modă veche care pot să spună un cuvânt așa mai jignitor pentru el și poate să îi răspundă înapoi și se creează un conflict, și o să avem și noi probleme. De aceea îi rugăm când lucrează cu așa copii să includă toate abilitățile de psihologi și pedagogi, îi rugăm cu multă stimă. Sunt multe școli care refuză școlarizarea, pe la Buiucani. Nu vor să lucreze cu copiii noștri, autoritatea tutelară de sector ne ajută”. (6 IA)

Deși, *Codul de etică al cadrului didactic*, articolul 6.1, alineatul 5) prevede: „Excluderea din relațiile cu copiii și elevii a oricărei forme de discriminare, asigurarea egalității de șanse și promovarea principiilor educației incluzive” [2], din experiența unor angajați ai centrelor de plasament, atitudinea negativă manifestată de cadrele didactice inhibă elevii și îi demotivează să depună efort în studierea disciplinelor școlare.

„Îi înjosesc și insuflă neîncrederea, dacă noi permanent în centru le ridicăm motivația și îi facem să se iubească pe ei înșiși, acolo e invers. Când vin de la școală, vin dezamăgiți. Foarte rar poate să sune un profesor să zică că i-a fost greu, dar a lucrat cu acest copil”. (6 IA)

Intervievații afirmă că se poate de soluționat problema etichetării și stereotipizării copiilor în situații de risc, copiilor în situații de stradă în școală prin instruiți cu cadrele didactice la care să însușească abilități de a lucra cu ei. În școli este nevoie de psihologi buni care să lucreze cu copiii din acest grup integrându-i, motivându-i spre schimbare pozitivă.

„Consider că trebuie mai multe activități cu caracter psihologic: training-uri, întruniri, consilieri pentru a le demonstra consecințele etichetării. Cadrele didactice să facă anumite sedințe cu caracter practic pentru a discuta referitor la consecințe, care este ecoul comportamentului lor, deoarece ei des nu își dau seama. Ei își spun viziunea și apar stereotipurile. Ei nu cunosc tehnici și metode de lucru cu copiii din familii vulnerabile, cu copii care sunt predispuși spre abandon școlar. Există psiholog, dar nu în toate școlile există un psiholog care să lucreze individualizat. Nu avem psihologi în gimnaziile din raion și atunci angajamentul și-l ia directorul, sunt cazuri unde directorul are studii psiho-pedagogice sau dirigintele. Dacă dirigintele nu e competent și nu poate aborda problema delicat, atunci rezultatul nu e productiv”. (4 IA)

„O profesoară a zis că are program și nu poate să taie din programul său, nu cunoaște cum să lucreze cu așa copii”. (6 IA)

În aceste cazuri profesorii ar trebui să fie instruiți cu privire la drepturile copilului și copiii în situații de stradă și metodologiile de predare participative centrate pe copil așa cum este stipulat în *Comentariul general nr. 21 (2017) privind copiii în situații de stradă* [5]. Statul este obligat să ofere aceste instruiți necesare în cadrul instituțiilor de învățământ.

„La noi copiii în școli nu prea cunosc unde să se adreseze dacă le sunt lezate drepturile, este linia fierbinte, dar organizații concrete nu prea sunt, la noi în raion nu sunt. Se cere o direcționare. Noi depistăm cazul, tot noi îl redirecționăm la un centru pentru tineret. Lucrăm cu comunitatea, extindem parteneriatul și, în final, ajungem cu toții să apărăm și să acoperim nevoile și drepturile copilului”. (4 IA)

Cu referire la cele relatate mai sus de către respondent, *Codul de etică al cadrului didactic*, are ca obiect reglementarea raporturilor profesionale ale cadrelor didactice și funcționează ca un contract moral între părinți/alți reprezentanți legali, elevi, copii, comunitatea locală și diferite categorii de personal din sistemul de învățământ general și profesional tehnic responsabile de instruire și educație. În cazul lezării drepturilor sale, elevul împreună cu părintele sau reprezentantul legal ar putea să se adreseze la *Consiliul de Etică* al instituției de învățământ care are următoarele competențe (13.1): „a) examinează petițiile, sesizările și cererile depuse și constată încălcări sau neîncalcări ale prevederilor prezentului Cod; b) desfășoară anchete; c) înaintează conducătorilor instituțiilor de învățământ, conducătorilor organelor locale de specialitate în domeniul învățământului, conducătorului Inspectoratului Național Școlar propuneri privind sancționarea angajaților din învățământ care au admis încălcări ale prezentului Cod, deciziile fiind luate de către organul căruia i se atribuie dreptul de angajare etc.” [2]

Răspunderea în cazul încălcărilor prevederilor Codului poate fi: 19 „b) atenționarea colegială în cadrul *Consiliului de etică* și informarea conducerii instituției de învățământ pentru luarea în

considerare a neconformării persoanei respective cu prevederile Codului; c) propunerea de includere a persoanei respective într-un program de remediere comportamentală, prin consilierea și monitorizarea sa pentru o perioadă decisă de către conducerea instituției de învățământ etc.” [2] Dar, în cazul copiilor în situații de stradă a căror părinți sunt violenți, neglijenți, alcoolici, fără cunoștințe elementare privind creșterea copilului, apare întrebarea: cine va interveni, cine va cere respectarea drepturilor acestor copii și pedepsirea persoanelor rău intenționate?

În *Comentariul General nr. 21 (2017) privind copiii în situații de stradă*, este stipulat un moment extrem de important: „Copiii aflați în situații de stradă trebuie să aibă acces, prin canale accesibile și corespunzătoare, la informații corecte, de înaltă calitate și prietenoase cu copiii referitoare la: (a) rolul și responsabilitatea statului, precum și mecanisme de reclamație pentru remediere în legătură cu încălcările drepturilor omului; (b) protecția împotriva violenței” [5]. Astfel, încălcarea dreptului la educație în cadrul instituțiilor de educație este o ilegalitate gravă care necesită a fi pedepsită. Managerii instituțiilor sunt responsabili de gestionarea cazurilor de discriminare, etichetare, ignorare a copiilor în cadrul lecțiilor. Ședințele cu profesorii ar trebui să reflecte și această componentă – drepturile copiilor în situații de risc și a copiilor în situații de stradă. Unele instituții de învățământ: gimnazii, licee se declară a fi prietenoase copilului și ar fi extraordinar dacă această prietenie ar viza toți copiii fără de excepție.

Dreptul de a fi protejat de folosirea ilicită a stupefiantelor și drogurilor

Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului în Articolul 33 stipulează că „Statele părți vor lua măsuri corespunzătoare, inclusiv măsuri legislative, administrative, sociale și educaționale, pentru a proteja copiii contra folosirii ilicite de stupefiante și substanțe psihotrope, așa cum sunt acestea definite de convențiile internaționale în materie și pentru a preveni folosirea copiilor în scopul producerii și al traficului ilicit de astfel de substanțe” [9]. Una dintre consecințele considerabile a aflării în stradă, în viziunea majorității actorilor din domeniul protecției drepturilor copilului, este dependența de droguri. Este dificil de a ajuta copiii dependenți de substanțe narcotice, deoarece nu sunt centre specializate pentru această categorie de vârstă. Persoanele intervievate consideră că prevenirea este complicat de realizat, iar tratamentul pentru ei practic, nu este posibil. În acest caz, copiii consumatori de droguri chiar dacă au dreptul la tratament, în majoritatea cazurilor, nu beneficiază de el din cauza că nu sunt centre care să ofere așa gen de servicii copiilor, adolescenților.

„Avem o minoră dependentă de droguri. Nu ne-au primit la nici o instituție medicală când a fost criza. Nu ne-au primit din cauză că nu avea 18 ani, Direcția de Protecție a Copilului din sectorul X din Chișinău a zis că pot să facă un demers și doar o să îi curețe sângele. Nu avem un centru specializat pentru minorii dependenți de droguri și alcool”. (6 IA)

În municipiul Chișinău activează *Complexul de servicii sociale pentru copii în situații de stradă*, serviciile oferite în cadrul lui sunt deschise și, de obicei, „după satisfacerea necesităților fiziologice (hrană, igienă corporală, schimbul vestimentației, etc.) copiii, în special cei care intră în sevraj, le părăsesc, aplicând, uneori, forța fizică față de personal.” [33]. Substanțele toxice folosite de copii sunt: sarea, cleiul, himari, apilca, roza, ramașca.

„Cei care stau de foarte mult în timp în stradă, strada devine casa lor. Cea mai mare problemă devine consumul de substanțe, viciile. La noi în Republica Moldova cu acești minori nu se poate de făcut nimic, nu avem un centru de reabilitare până la vârsta răspunderii penale de 14 ani și până la 18 ani. Din nefericire ajung la penitenciarul numărul 13 în perioada urmăririi penale, apoi la Goian, unde organizațiile nonguvernamentale încearcă să lucreze cu ei, dar este prea târziu. La faza de prevenire noi nu putem face nimic, noi intervenim doar la faza când ei sunt dependenți. În spatele lor sunt adulții care organizează astfel de chestii”. (1 IA)

Privind situația descrisă mai sus în *Comentariul General nr. 21 (2017) privind copiii în situații de stradă* se arată că: „Statele ar trebui să sporească disponibilitatea serviciilor de prevenire, tratament și reabilitare pentru abuzul de substanțe, inclusiv servicii de reducere a daunelor și servicii de terapie traumatică și de sănătate mintală pentru copiii aflați în situații de stradă. Aceste

servicii ar trebui să fie încadrate de profesioniști instruiți în domeniul drepturilor copilului și circumstanțelor particulare ale copiilor aflați în situații de stradă. Statele pot promova educația de la egal la egal, care poate fi deosebit de eficientă în combaterea abuzului de substanțe, a infecțiilor cu transmitere sexuală. Este necesară o atenție deosebită pentru protejarea copiilor în situații de stradă de implicarea în traficul de droguri” [5].

Constatările noastre sunt similare cu cele formulate în *Raportul Avocatului Poporului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2021*, problemă majoră este „- lipsa serviciilor de reabilitare și tratament a dependenței de droguri, de alcool sau alt gen etc; - lipsa unui mecanism clar de intervenție în cazul identificării copiilor în situații de stradă aflați sub influența drogurilor, serviciilor de reabilitare a acestora, tratament medical, dezintoxicare și terapie de lungă durată duce la imposibilitatea de a schimba situația la moment” [28, p.119]. Actorii din domeniul protecției drepturilor copilului resimt necesitatea elaborării unui protocol clinic privind dezintoxicarea narcologică a copiilor, privind tratamentul narcologic al lor.

Dreptul copilului de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate posibilă și de a beneficia de serviciile medicale și de recuperare

În Articolul 24 din *Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului*: Statele părți recunosc dreptul copilului de a beneficia de servicii medicale și de recuperare. Ele vor depune eforturi pentru a garanta că nici un copil nu este lipsit de dreptul de a avea acces la aceste servicii. În acest sens, o respondentă ne-a relatat experiența refuzului din partea medicului de la un Centru de Sănătate de a primi copiii pentru a fi investigați la necesitate, în viziunea actorului din domeniul protecției drepturilor copilului, încălcare gravă a dreptului la sănătate și servicii medicale.

„Instituțiile medicale nu vor să îi primească. Acum recent a fost un caz, copilul a venit de la Ștefan Vodă, eu mă duc să îl înscriu pe teritoriu, conform legii. Ei îmi dau refuz, îi rog să îmi dea refuzul în scris: „Nu se știe acest copil cu ce boli vine și din ce teritoriu. Să îl duceți la Ștefan Vodă, că la voi stă jumătate de an și pleacă, dar la noi în instituție el rămâne și mult timp nu o să îl putem găsi”. (6 IA)

Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului Articolul 25 stipulează că: „Statele părți recunosc dreptul copilului care a fost plasat de către autoritatea competentă pentru a primi îngrijiri, la protejarea sau tratarea afecțiunilor sale fizice ori mintale, dreptul la verificarea periodică a tratamentului respectiv și a oricăror alte aspecte legate de plasarea sa” [9]. Despre exact aceasta ne vorbește, un actor din domeniul protecției drepturilor copilului, cu referire la copiii dependenți de droguri. Serviciile medicale, afirmă acesta, sunt scumpe pentru acești copii. Respondentul relatează că este necesar de achitat și efortul unei persoane care în permanență va fi alături de beneficiar, aceasta pentru a interveni în cazurile în care copilul vrea să întrerupă tratamentul și vrea să părăsească instituția medicală.

„Recuperarea medicală este foarte costisitoare. Trebuie să ai un om care să stea cu copilul în spital, 2 săptămâni de exemplu trebuie să plătești această persoană până la finalizarea tratamentului. Lucrul cu copilul, persoana care monitorizează copilul, îl pui să lucreze efectiv doar cu acest client. Toată experiența aceasta să o capitalizezi și să gândești un model care poate fi aplicat la nivel național”. (5 IA)

Aflarea în stradă a copiilor contribuie la acutizarea problemelor de sănătate fizică și mintală care sunt provocate de malnutriție, igienă precară, absența condițiilor de trai, relații sexuale neprotejate, consum de substanțe narcotice, violență în cadrul grupului sau manifestată din afara grupului etc. Subliniem importanța oferirii serviciilor de sănătate de calitate copiilor în situații de stradă. Serviciile medicale trebuie să fie accesibile, confidențiale, oferite fără comentarii care ar putea jigni copilul.

Dreptul la asistență psihologică pentru copiii în situații de stradă

Copiii în situații de stradă au mare necesitate de asistență psihologică de calitate. Însă intervievații afirmă că sunt cazuri când psihologii din cadrul Direcțiilor pentru Protecția Drepturilor Copiilor, Direcțiilor Asistență Socială și Protecție a Familiei, centrelor de plasament au o insuficientă pregătire ca specialiști și un volum mare de lucru. În cadrul instituțiilor de învățământ, actorii din domeniul protecției drepturilor copilului afirmă că sunt: cadrele didactice, părinții, copiii care ignoră recomandările ce sunt oferite de psihologii școlari; sunt puține sau lipsă materialele care ar ajuta psihologul în a interveni în cazurile specifice a copiilor în situații de stradă; este absentă cultura de a merge la psiholog.

Cercetările în domeniu, realizate în Republica Moldova, subliniază că activitatea psihologului în instituțiile de învățământ general este foarte solicitată, specialiștii se confruntă cu mari dificultăți în prestarea serviciilor de calitate copiilor din grupul de risc și copiilor în situații de stradă, printre care: „reticență din partea părinților/neglijență privind implicarea în educația copilului – 55%; lipsa de timp pentru intervenția cu copiii (necesitatea de perfectare de documentație, implicare în alte sarcini) – 49%; lipsa de instrumente de evaluare standardizate – 48%; resurse informaționale limitate pentru a interveni profesionist în situații de criză – 33%; lipsa unei reglementări legale privind activitatea psihologului școlar – 31%; implicarea psihologului în alte sarcini suplimentare de către administrația instituției de învățământ – 26%; experiență limitată în asistența copiilor în situații de criză și risc – 25%; suprasolicitare cu cazuri problemă – 22%; mecanism deficitar de conlucrare intersectorială și abordare multidisciplinară a cazurilor – 22%; colaborare inefficientă cu instituțiile de protecție a copilului – 15%; atitudine ostilă din partea cadrelor didactice/lipsa de conlucrare privind recomandările oferite acestora – 13%; înțelegere deficitară din partea administrației instituției privind activitatea psihologului – 13%; supervizare insuficientă din partea psihologilor SAP/asistență metodologică limitată – 13%; comunicare defectuoasă cu administrația instituției de învățământ – 6%” [30].

Majoritatea actorilor din domeniul protecției drepturilor copilului au afirmat în cadrul discuțiilor, făcând referire la copiii în situații de stradă, că au nevoie de psihologi profesioniști, care știu exact cum se poate de lucrat eficient cu acești copii. Dificultățile enumerate mai sus fac extrem de complicat oferirea asistenței psihologice de calitate.

„Copilul în situații de stradă deja este un client foarte complicat. Necesită servicii cu specializare înaltă, aceste servicii niciodată nu au fost ieftine, mereu au fost scumpe. Un serviciu de consiliere psihologică costă. Dus, venit – costă”. (5 IA)

Psihologii care lucrează cu copiii în situații de stradă trebuie să dețină competențe în menținerea relațiilor de încredere cu copiii, bazate pe respect reciproc și confidențialitate. Copiii intervievați au vorbit despre faptul că nu au încredere în psiholog, că nu văd necesar suportul acestui specialist, că nu sunt siguri că se va respecta confidențialitatea care este foarte importantă în aceste cazuri. Dacă asistența psihologică ar fi oferită la timp și la nivel înalt, atunci psihologul, prin activitățile ce le va desfășura va contribui la crearea unui climat psihologic favorabil în instituție (școală, centru de plasament), va oferi suport pentru copil, familie, cadre didactice, va contribui la organizarea unui proces educațional incluziv, asigurând dreptul la educație de calitate pentru toți copiii.

Printre principiile asistenței psihologice este cel al *intervenției imediate*, impusă de caracterul situațional/emoțional extrem, cu scopul de a preveni și/sau limita daunele persoanei și ale celor din jur cât și *principiul focalizării* pe rezolvarea practică a problemelor, pornind de la identificarea obiectivă a resurselor disponibile, elaborându-se un plan de acțiuni realist prin identificarea surselor de suport social al persoanei aflate în criză. Este extrem de necesar de respectat aceste principii cu privire la copiii în situații de stradă, aceasta deoarece ei sunt foarte vulnerabili și acțiunile întârziate pot duce la agravarea cazurilor: fugă de acasă/instituție de plasament, aflare în situații de stradă periculoase pentru sănătatea mintală și fizică a copilului.

Asistența psihologică, asistența medicală, asistență socială etc. pentru copiii în situații de stradă este foarte importantă. Abordarea cazului copilului în situații de stradă trebuie să fie una holistă pentru a putea ajunge la rezultate pozitive privind starea acestui copil. Serviciile vor fi eficiente numai atunci când vor fi cunoscute cu exactitate realitățile copiilor aflați în situații de stradă, oferite de diverse cercetări antropologice, sociologice cu acest grup țintă.

Dreptul la asistență juridică

Analiza *Legii Nr. 198 din 26-07-2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat* copiii în situații de stradă nu se regăsesc ca și categorie care ar putea beneficia de asistență juridică garantată de stat. În Articolul 7. Formele de asistență juridică garantată de stat, se acordă asistență juridică garantată de stat prin: e¹) apărare și reprezentare a intereselor *copiilor victime ale infracțiunilor*, precum și victimelor violenței în familie. Articolul 19. Stipulează că: (1¹) Au dreptul la asistență juridică calificată *copiii victime ale infracțiunilor*, victimele violenței în familie, victimele infracțiunilor privind viața sexuală, indiferent de venituri. (1²) La solicitarea copilului sau a autorității tutelare, copilul beneficiază de dreptul la asistență juridică calificată fără acordul părinților sau al tutorelui/curatorului [19]. Așa cum nu toți copiii în situații de stradă sunt victime ale infracțiunilor, considerăm că nu este clar dacă acest grup de copii are dreptul la apărarea și reprezentarea intereselor lor, la asistență juridică calificată. Considerăm necesară completarea legii cu categoria copii în situații de stradă, aceasta va permite accesul unui grup mai extins de copii, să beneficieze de *Legea Nr. 198 din 26-07-2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat*.

Actorii din domeniul protecției drepturilor copilului relatează, în cadrul interviurilor, că de multe ori sistemul justiției din Republica Moldova pune accent pe soluționarea cazurilor, fără a ține cont prea mult de nevoile copiilor. Respondenții vorbesc despre momente în care cu copiii în situații de stradă nu se discută corect din punct de vedere profesional. În cadrul procuraturii, când sunt aduși pentru a fi audiați, cu ei comunică agresiv, îi numesc urât. După contactul cu poliția, la fel, copiii sunt agitați, agresivi. Copiilor, în unele cazuri, nu li se propune elementarul, apă și/sau posibilitatea de a merge la WC. În acest sens, respondenții vorbesc despre necesitatea desfășurării procedurilor legale într-un mod prietenos copiilor de către ofițerii de poliție, procurori, avocați, judecători.

„Dacă sincer cât copilul stătea la procuratură, atitudinea față de copil nu era așa bună. Dar cum veneam eu, ei frumos vorbeau că doresc să îl audieze. Dar știu că nu a fost așa când l-au reținut. Copilul este agresiv. Pot să dau un exemplu: de fiecare dată când vin după copiii care sunt reținuți de poliție, primul meu pas e să întreb dacă ei doresc ceva, apă sau mâncare, la baie. Când copilul a fost odată reținut pentru 6 ore, atunci nu i s-a propus nimic și din prima când am venit copilul a zis că vrea la veceu. Atunci am făcut un scandal, poate are un comportament așa, poate e murdar, dar el în primul rând este copil. Recent am citit că copii nu sunt infractori, ei sunt victime. Ei strigă la copii”. (3 IA)

„Acești copii problemele le vor rezolva singuri, ei niciodată nu o să meargă la poliție să se plângă pe cineva, din considerent că ei nu au încredere în poliție. Pentru ei poliția este „mentura”, care mereu îi bat. Ei nu au încredere că poliția o să îi protejeze. Poliția pentru ei este un organ represiv”. (5 IA)

„La secțiile de judecătorie, avem copii cu dosare penale, acolo vorbesc foarte urât cu ei. Când vin de acolo, vin foarte agitați. ...Știu că nu toți polițiștii sunt buni și nu toți sunt răi. Sunt sigură că față de mine vorbesc frumos, dar dacă nu aș fi în preajmă, ar fi altă situație, nu ar avea comportament corect”. (6 IA)

Pentru copiii vorbitori de limbă rusă nu de fiecare dată este persoană care să le traducă discuția, aceasta tot fiind o încălcare a dreptului la asistență juridică calitativă în faza de urmărire penală sau în cadrul procedurilor judiciare.

„Dacă vorbim despre vorbitorii de limbă rusă, nu de fiecare dată este un traducător pentru copil”. (3 IA)

Unii respondenți, care activează în domeniul poliției și procuraturii, afirmă că acești copii au nevoie, în primul rând, de ajutorul asistenților sociali, psihologilor, medicilor. Suntem de acord, însă, nu uităm că unii dintre acești copii ajung în conflict cu legea penală, deci, în contact cu poliția și procuratura. Angajații acestor instituții trebuie să le respecte drepturile care îi vizează.

„Acești copii nu sunt ai noștri, dar a serviciilor sociale, medicale. Copiii care ajung în stradă fiind din familii în care sunt condiții de trai și părinți care au grijă de ei, au probleme de sănătate mintală”. (7IA)

Un interviu a relatat un caz în care în cadrul unui inspectorat de poliție nu s-a manifestat un comportament corect, profesionist. Copiii au fost audiați fără prezența reprezentantului legal, la ora 24.00 au fost nevoiți să caute modalități de a ajunge acasă de la Chișinău la Orhei.

„Cunosc un caz, într-un sector din Chișinău copiii au intrat într-un magazin și au sustras niște căști. Era seara, undeva ora 18.00. Ei la ora 24.00 erau la inspectoratul de poliție și cercetați, reprezentantul legal nu a fost anunțat. Copiii sunt din raionul Orhei, la 01.00 de noapte practic au fost dați afară din inspectorat și ei cumva trebuiau la Orhei să ajungă pe jos. Mama unuia din minori dorea să scrie o plângere, dar cumva a fost amenințată probabil și nu a fost depusă. A fost împăcarea părților și undeva s-a manipulat cu chestia dată”. (4 IA)

Unii intervieuați afirmă că copiii nu vor apela la ajutorul poliției din cauza lipsei de încredere. Din experiența lor și a colegilor lor, polițiștii pot manifesta comportament violent, pot să îi bânuiască de anumite fapte comise.

„Dar în momentul în care s-a început covidul, pe stadionul republican, s-a adunat un grup mai mare de copii și proprietarii de alături au sărit și au zis să îi ia de acolo. Poliția se ducea seara acolo și făcea ordine în ei cu băta. Asta noi o știm cu siguranță. Ei nu stau de vorbă mult. Poliția mai are așa practică să le dea niște țigări și bani la unii din ei, pentru că sunt persoane care le oferă informații despre anumite chestii, droguri. Ei cumva închid ochii la ceea ce fac acești copii, doar dacă întrec limita și îi iau pe sus într-un mod agresiv. Copiii transmit anumite istorii unul la altul și ele parțial sunt adevărate, parțial inventate și ei cu adevărat nu au încredere în poliție. Ei au văzut polițiști care dau mită și iau mită, ei au văzut polițiști care i-au bătut și le-au luat banii. Copiii care stau în stradă nu au încredere în poliție”. (5 IA)

Aspectele sesizate de către respondenți privind garantarea respectării drepturilor minorilor în conflict cu legea sunt următoarele: absența unor specialiști care să monitorizeze comportamentul copiilor cu vârsta până la 14 ani în conflict cu legea, unii minori nu sunt însoțiți de reprezentanți ai asistenței sociale care să apere drepturile copiilor în instanța de judecată, cazuri de absență a obligației impuse de instanța de judecată pentru a urma un program educațional, probațional.

„La noi nu sunt servicii de protecție a copiilor care nu au atins vârsta de 14 ani. La etapa prezentențială, sunt copii bănuți, dar deoarece nu a atins vârsta de 14 ani, el nu cade sub răspundere penală. Eu deja nu mă pot implica. La noi în oraș nu există astfel de centre care să se implice și să monitorizeze comportamentul lor”. (4 IA)

„Alt aspect ar fi consilierea juridică, nu avem un serviciu care să fie adaptat la cerințele minorului. Chiar în judecată când plec, am minor la care se schimbă măsura de pedeapsă. Este același avocat, dar nu există reprezentantul din partea asistenței sociale ca să apere drepturile copilului”. (4 IA)

„În evidență am copii cărora li s-a dat o pedeapsă mai blândă, eliberare de răspundere penală, articolul 104. Dar li s-a impus obligațiunea de a trece un program probațional. Dacă el nu are obligație, mie îmi vine foarte greu să îl motivez să plece la un centru. Atunci când el are obligație impusă de instanța de judecată, atunci eu deja am pârgă, vrei sau nu, trebuie să îl implic în program educațional. La fel și cu școala, au fost copii care au fost obligați să finalizeze ciclul gimnazial. Noi am respectat, în caz contrar are loc schimbarea măsurii de pedeapsă. Prin lege eu încerc să îi conving sau să îi impun”. (4 IA)

Copiii în situații de stradă sunt foarte vulnerabili privind diferite aspecte ale vieții sociale. Ei sunt expuși diferitor forme de abuz, de aceea este necesară o atenție sporită privind cazurile lor. Oriunde s-ar afla: acasă, școală, instituție medicală, stradă, poliție, procuratură, copiii au diverse drepturi care necesită a fi respectate de către profesioniștii care le oferă suport. Drepturile încălcate

copiilor în situații de stradă sunt multiple, noi am analizat doar o parte dintre ele: dreptul la educație și dreptul de a fi protejat de oricare formă de discriminare, dreptul la sănătate și servicii medicale, dreptul la asistență juridică, dreptul de a fi protejat de folosirea ilicită a stupefiantelor și drogurilor, iar autoritățile statului sunt cele care trebuie să asigure respectarea lor.

3. Influența pandemiei de COVID-19 asupra copiilor aflați în situații de stradă

Începutul pandemiei de COVID-19 în martie 2020 a modificat brusc felul nostru cotidian de a realiza lucrurile. Ne întrebăm, cum s-au descurcat copiii în situații de stradă în această perioadă? Unii respondenți relatează despre faptul că copiii din centrele de plasament au trecut la studii online la fel ca și ceilalți copii, în comparație cu copiii din familii social vulnerabile, copiii de la centre au beneficiat de calculator și internet pentru a se putea conecta la ore și realiza activitățile împreună cu ceilalți colegi. Alt respondent a afirmat că în perioada pandemică au avut de suferit mult copiii din familiile în care părinții consumă alcool, că drepturile lor au fost încălcate și mai mult aflându-se în izolare într-un mediu violent.

„Noi în centru i-am asigurat cu dispozitive și copii intrau la lecții. Dar la general, vorbesc de familiile vulnerabile, i-a afectat pentru că nu toți și-au permis să intre la lecții. Trebuia să îi monitorizeze cineva, dar acasă nu erau monitorizați dacă intrau. În primul rând nu aveau de pe ce intra. Nu aveau internet, telefon performant sau calculator”. (2 IA)

„Dacă aş vorbi despre copiii din familiile vulnerabile, atunci drepturile lor au fost și mai mult lezate, deoarece ei au fost obligați să stea în domiciliul în care sufereau. La noi cazurile de violență fizică și emoțională au crescut foarte mult în perioada pandemică. De ce? Victima, agresorul stau într-un mediu și practic această izolare și-a lăsat amprenta. Minorul de la noi dependent de alcool cum a consumat, așa și a consumat, deoarece grupul lui relațional este restrâns, 1-2 prieteni și atât. Nu cred că pandemia l-a oprit de la acțiunile sale – consum de alcool și fugă de acasă”. (4 IA)

Dreptul la educație, în centre unde sunt plasați copiii în situații de stradă, a fost într-o anumită măsură respectat prin punerea la dispoziție a computerelor, tabletelor necesare intrării la ore. Dreptul la educație a fost încălcat copiilor din familiile social-vulnerabile care nu au avut tehnica necesară și nici internet. Unii copii au avut de suferit și din cauza violenței în familie, drept consecință a contactului permanent și apropiat cu agresorul.

În raportul Avocatului Poporului pentru drepturile Copilului „Respectarea drepturilor copilului în perioada pandemică COVID-19 (martie - decembrie 2020), se constată că, „carantina și învățământul la distanță, sărăcia și lipsa de echipament de învățare la distanță au eliminat pe unii copii din sistemul de educație, în special pe acei care erau în zona de risc de a părăsi domiciliul. Abandonul școlar și al domiciliului în condițiile indicate au facilitat începerea unui mod de viață stradal, astfel mărindu-se numărul de copii comparativ cu anii precedenți în perioada estivală” [29, p.29]. Privind perioada pandemică unul din actorii din domeniul protecției drepturilor copilului a apreciat negativ faptul că Direcția de Protecție a Copilului, în perioada pandemiei a fost în lockdown, deoarece nu aveau cum să fie ajutați copiii în situații de stradă. Pretextul că astfel este protejat personalul, afirmă respondentul, nu este un argument.

„Până s-a început pandemia, trimestrial aprovizionam serviciul de asistență stradală cu produse igienice și sanitare. În prima lună de lockdown am găsit o soluție și le-am găsit un stoc mai mare. Ideea era că ei oricum ar trebui să iasă în stradă. Direcția de Protecție a Copilului nu a găsit altă soluție decât sub marele pretext că își protejează personalul, a lăsat personalul în lockdown și nimeni nu avea cum să hrănească copiii. Aceasta a fost un pic șocant pentru noi. Deși personalul nostru de la oficiu a lucrat în această perioadă”. (5 IA)

Unul dintre respondenți, a relatat că copiii din centrul de plasament, pe care îl reprezintă, au avut de suferit în perioada pandemiei deoarece au fost nevoiți să stea doar în centru fără posibilitate de a vizita diverse centre culturale cum ar fi: muzeu, teatru.

„Pe ai noștri i-a afectat. Ei și așa la noi sunt mult timp în centru, dacă ies încep să se drogheze, să consume alcool, iarăși intră în contingentul de copii. Ei au stat doar în centru și nici nu citeau,

nici nu învățau și am impresia că degradarea a fost și mai mare. De obicei noi ieșim pe la muzee, mai comunicăm, măcar în același simplu parc”. (6 IA)

Impactul pandemiei COVID 19 asupra vieții copiilor în situații de stradă este incalculabil, cu siguranță este unul negativ, de proporții, care a afectat grav accesul la diverse servicii de sprijin, servicii medicale, activități și altele atât de necesare pentru bunăstarea emoțională și fizică a copiilor. Astăzi, este necesar de a direcționa grija noastră spre copii în situații de risc și copii în situații de stradă pentru a le respecta totalitatea de drepturi de care beneficiază conform legislației naționale, dar și celei internaționale.

4. Influența războiului din Ucraina asupra copiilor aflați în situații de stradă

Începutul războiului din Ucraina a marcat întreaga societate și, presupunem, că neliniștea cu privire la ce se întâmplă în țara vecină ca și numărul mare de refugiați poate afecta continuitatea serviciilor oferite pentru copiii în situații de stradă. Unii respondenți au afirmat că centrele lor de plasament temporar continuă să ofere servicii copiilor din grupul lor țintă, că au discutat cu copiii despre situația din regiune, că copiii nu sunt neliniștiți, ceea ce este firesc pentru vârsta lor, pentru experiența de viață a lor.

„Copiii care sunt la noi, pedagogii le-au spus ce se întâmplă. Ei erau neinteresați de aceasta, dar noi le-am explicat ce și cum. Nu știu dacă prin sate sau orașe, în familiile vulnerabile se discută pe această temă. Cred că dacă frecventează școala, profesorii le spun ce și cum. Acasă nu cred că un părinte în stare de ebrietate să explice copilului ce se întâmplă, că el nu se uită după copil și nu îl îngrijește”. (2 IA)

Războiul din Ucraina a pus un pic pe pauză implicarea în suportul copiilor în situații de stradă, afirmă un respondent. ONG-ul pe care îl reprezintă a pus accent pe ajutorarea refugiaților, însă au rămas cu proiectele lor obișnuite, care presupun lucrul cu tinerii care riscă să ajungă în stradă.

„Dorim să revenim cu un suport pentru serviciul stradal, dar așa cum s-a pornit războiul ne-am axat pe asistența refugiaților. Am rămas cu proiectele noastre standarde. Avem un serviciu de suport pentru tinerii care ies din îngrijirea alternativă. Acolo unde avem tineri care sunt în risc de a ajunge în situații de stradă sau unde tentațiile sunt mari, noi intervenim individual cu un program, cu un plan pentru ei”. (5 IA)

Respondentul afirmă că la finalizarea activităților privind refugiații, vor reveni la subiectul copiilor în situații de stradă dar accentul doresc să îl pună pe prevenire care este, în viziunea sa, extrem de importantă, necesar de realizat la primele cazuri de aflare în situații de stradă. Primul pas ar fi de reîntors copilul în familie, dacă familia este și dacă oferă un climat bun, dacă nu este posibil, atunci copilului să i se ofere posibilitatea aflării într-un serviciu de îngrijire.

„Dacă o să ne eliberăm un pic de criza refugiaților, o să revenim la subiect. Serviciul de asistență stradală stă la ordinea zilei la noi, doar că am vrea să punem un accent mai mare pe prevenirea și identificarea precoce a rămânerii în stradă. Lucrând cu serviciul de asistență stradală, cei care au venit proaspăt în stradă sunt identificați și întorși în familie dacă este posibil, dacă nu, atunci de găsit un serviciu de îngrijire. Serviciile respective să facă tot ce se poate ca copilul să nu fugă”. (5 IA)

Mai mulți respondenți consideră că nu este eficient să reîntorci copilul în familiile care au viciul consumului de alcool sau sunt violenți. Părinții nu se schimbă peste noapte, iar copilul nu va primi atenția și îngrijirea necesară. În cadrul serviciului de suport copilul să fie în permanență monitorizat, susținut, încurajat, însoțit. Serviciul oferit să depună efort să creeze condiții apropiate celor care ar trebui să fie în familie.

„Tânărul x sau y, părinții sunt alcoolici, de jumătate de an îl bat și el fuge în permanență de acasă. E clar că acest copil nu poate rămâne în familie. De decăzut din drepturile părintești. Pentru copil de găsit un serviciu de îngrijire, acolo de mers cu el și să angajezi un om care să lucreze cu el în localitatea din care este. Această persoană de dimineată până seara să fie împreună cu el, școală, lucru, mici activități, mers în oraș. Trebuie să îi creezi ceea ce a pierdut din familie”. (5 IA)

Orice situații de criză nu s-ar contura în societate, este necesară continuitatea activităților realizate în cadrul centrelor de plasament, centrelor de sprijin destinate copiilor în situații de stradă. Dreptul la asistență socială este necesar de asigurat în orice situații complicate pe care le traversează Republica Moldova.

5. Serviciile destinate copiilor în situații de stradă

În baza Deciziei Consiliului Municipal Chișinău nr. 5/20 din 24 iulie 2018, a fost creat *Serviciul Asistență Stradală (SAS)* din subordinea *Direcției Generale pentru Protecția Drepturilor Copilului* care a început activitatea la data de 15 februarie 2019, specializat fiind în prestarea serviciilor de îngrijire, în regim de zi, a copiilor în situații de stradă în vederea (re)integrării sociale și familiale a acestora. Ulterior, la data de 11.08.2020, în baza Deciziei Consiliul mun. Chișinău nr. 14/3 a fost modificată denumirea serviciului în „*Complexul de servicii sociale pentru copii în situații de stradă*”, totodată a fost aprobat *Regulamentul privind organizarea și funcționarea Serviciului social Centru de plasament pentru copii separați de părinți* din cadrul serviciului vizat.

Complexul de servicii sociale pentru copii în situații de stradă este un serviciu care oferă asistență copiilor ce se află în situații de stradă. În centru copiii pot beneficia de următoarele: alimentație; condiții pentru respectarea igienei personale; dezvoltarea abilităților cognitive, de comunicare și comportament; consiliere și reabilitare psihosocială; facilitarea accesului de servicii din comunitate (educație, sănătate, cultură, îngrijire alternativă etc.) Obiective importante sunt și conlucrarea cu autoritățile tutelare de la locul de trai al copilului, în scopul reîntoarcerii copilului în familia biologică/extinsă sau servicii sociale; restabilirea și/sau îmbunătățirea relațiilor cu familia. Capacitatea maximă a *Complexului de servicii* este de 8-10 copii și este amplasat în comunitate, amenajat și dotat conform standardelor minime de calitate, oferind copiilor un mediu prietenos, în condiții corespunzătoare de siguranță și accesibilitate.

Conform răspunsului la solicitarea Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului privind informațiile actualizate ale activității *Complexului de servicii sociale pentru copii în situații de stradă*, înregistrat cu numărul 2078, la data de 30.12.2022 „Pe parcursul anului 2022 au fost luați în evidență 91 de copii: 30 copii din mun. Chișinău, 61 copii din Republică: 28 copii - depistați în rezultatul razierilor efectuate în mun. Chișinău; 52 copii - plasați de către Inspectoratele de Poliție de sector; 11 copii - s-au prezentat benevol în serviciu” [33]. Specialiștii din cadrul Complexului SAS de comun cu DGPDC, Inspectoratele de Poliție și Autoritățile Tutelare Locale, pe parcursul anului 2022 au reușit să reîntoarcă în familie 67 de copii. Specialiștii din domeniul protecției drepturilor copilului din cadrul SAS menționează că întâmpină o serie de bariere precum intervenție întârziată sau dezinteresul Autorităților Publice Locale și a Autorităților Tutelare Locale, intervențiile specialiștilor din teritoriu au efecte de scurtă durată, copiii în scurt timp revin în stradă deoarece s-au obișnuit cu libertatea dar și din cauza părinților care sunt indiferenți, iresponsabili și nu reușesc să recreeze legătura părinte-copil. Ajunși în stradă, specialiștii Complexului SAS nu sunt informați despre aflarea copilului acasă sau în stradă [33].

În Republica Moldova sunt active diverse centre de plasament care oferă servicii copiilor în situații de stradă. În cadrul discuțiilor, unul dintre intervievați, reprezentant al unui centru, afirmă că sunt necesare mai multe instituții care ar lucra cu copiii în situații de stradă sau cu copiii în situații de risc.

„Sunt foarte puține centre, instituții care lucrează cu așa tip de copii. A fost instituția internat nr.3 care s-a închis, nu aș spune că copiii sunt foarte mulțumiți. Eu sunt *pentru* orice instituție în care poți avea grijă de un copil. Ar fi bine ca guvernarea să urmărească, dacă s-au închis așa tipuri de instituții, ce se întâmplă cu copiii aceștia?” (6 IA)

Unii dintre respondenți ne-au relatat despre cazuri de refuz a unor centre de a găzdui copii care manifestă comportament agresiv, deviant. La fel, cu greu sunt acceptați copiii dependenți de alcool sau droguri.

„Noi lucrăm cu legea 140 și plasez copilul, odată l-am scos din familie și l-am plasat. Apoi deoarece a avut un comportament deviant și agresiv, de la centru am fost apelată că nu pot să îl țină mai departe. Centrul refuză, dar nu are dreptul să refuze. Dacă centrul refuză, noi unde să îl plasăm? În APL la noi toate sunt ocupate. Ce să facem cu copilul? Sau a 2-a oară când am venit cu el din Chișinău, eu sun la orele 02.00 noapte că vin cu un copil și mi se răspunde că ei nu primesc. Dar ce să facem, e unicul centru din Glodeni? La urma urmei eu știu cum trebuie să presez și am plasat copilul. În fiecare zi veneam la centru și discutam cu el. El cu mine a conlucrat foarte bine”. (3 IA)

„Este o problemă cu copiii dependenți de alcool și de droguri, deoarece nu toate centrele acceptă așa minori”. (4 IA)

O altă problemă sesizată este imposibilitatea de a oferi tratament de dezalcoolizare sau terapie copiilor dependenți de droguri deoarece nu sunt centre specializate pentru beneficiari cu vârsta până la 18 ani.

„Ei acceptă persoane mai mari de 18 ani, sunt riscuri dacă sunt minori. În primul rând acest tratament la care sunt supuși are un caracter medicamentos, tratamentul nu se face fără acordul persoanei în cauză. Evident minorul nu conștientizează problema și este în dezacord, acordul îl dă reprezentantul legal. Atunci aici pot apărea probleme din punct de vedere legal, nu doresc să își ia responsabilitatea de consecințe, de comportament. Toți refuză”. (4 IA)

Majoritatea respondenților afirmă că dacă inițial tratamentul minorilor de dependența de alcool sau de droguri este o reușită, la final este o revenire la consum.

„Avem un centru în Orhei, copilul a fost supus dezalcoolizării doar sub supravegherea mamei, dar oricum a abandonat centrul după 21 de zile. Apoi din prima zi a venit la birou în stare de ebrietate. Este un cerc vicios, fără tratamente medicamentoase nu sunt roade. El consumă alcool din clasa a 4-a. Până la 16 ani la ce stadiu a ajuns”? (4 IA)

Unii dintre respondenți afirmă că, privind copiii în situații de stradă, în fiecare caz în parte trebuie de acționat în mod specific. Ușor este de lucrat cu copiii care au fost în situații de stradă 1, 2, 3 ori, odată cu creșterea numărului de șederi în stradă se majorează dificultatea de a ajuta acest copil din cauza influenței grupului de prieteni, gustului independenței, dependenței de droguri etc.

„Fiecare minor este individual. Dacă minorul are unde să se întoarcă, APL să își facă treaba, primăria tot are alocate niște surse. Să lucreze cu familia copilului, sunt mulți dar nu toți sunt gravi. Dacă minorul a ajuns la Chișinău și a fost depistat de polițist, primăria, asistentul social să se implice în acest caz. Școala, preotul, să se implice toți ca să ajute familia respectivă la momentul dat. Dacă copilul a venit de 20 de ori la Chișinău, cu greu îl scoatem, deja are aici grupul de prieteni”. (1 IA)

„În cazul copilului de la centru, se poate interveni cu succes dacă se va implica cu adevărat asistența socială din localitate. Copilul este respectuos, el nu a reușit să stea în stradă, nu a reușit să ia vreun drog”. (11 IA)

Serviciile oferite de centrele de plasament și de centrele sociale sunt diverse. Copiii beneficiază de suportul asistentului social, de consilierea psihologului, de educația oferită de către pedagogi etc. Problema pe care o resimt actorii din domeniul protecției drepturilor copilului este inexistența unei continuități. În cadrul centrului copiii sunt încurajați să facă studii, iar odată transferați la un alt centru, specialiștii urmează să le ofere, în continuare, aceleași servicii pentru copii.

„La noi copiii sunt plasați 24 din 24 de ore. Securitatea vieții, integrare socială, reabilitare psihologică. Toate aceste servicii, activități, formare de deprinderi. Ei venind din stradă, alții chiar mari și nu știu că trebuie să se spele sau trebuie să facă lucruri elementare pe care le învățăm. Îi protejăm, le oferim spațiu locativ”. (2 IA)

„Noi suntem centru de plasament pentru copii în situații de risc, copii ai străzii. Noi le oferim copiilor tot ce este necesar, spațiu locativ, program de intervenție psihopedagogică, asistență medicală, ajutor financiar pentru școală, dar cu condiția ca copilul să învețe. Deja sunt și responsabilitățile lor și ale noastre, creăm un acord. Suntem deschiși pentru orice colaborare cu copilul. Le revine doar să fie cuminți”. (6 IA)

„La noi ei sunt plasați pentru jumătate de an. În această perioadă de timp asistentul social trebuie să le găsească altă formă de plasament. Dacă copilul deja a intrat la o școală profesională este lăsat să termine anul de învățământ. Ar fi bine ca asistența socială să pună accent pe continuitate, a fost la școală, a făcut asta și asta, mai departe să prelungească chestia pe care am început-o noi. Dar dacă în jumătate de an el merge, apoi se reîntoarce de unde a venit sau în alt plasament, parcă ar fi un lucru pe loc. Dacă a terminat școala, el trebuie să urmeze o instituție de învățământ, chiar și o școală profesională”. (2 IA)

Unul dintre respondenți vorbește despre serviciile pentru copii în situații de stradă că pot da roade, doar că sunt foarte scumpe iar rezultatul nu este vizibil imediat. Comportamentul se schimbă în timp, de aceea necesită răbdare, efort constant, personal instruit să lucreze cu astfel de copii. Respondentul a menționat că salariul motivant contribuie la dedicarea personalului acestor copii. Specialiștii din serviciul de îngrijire nu trebuie să fie cu gândul la alte modalități de a face bani pentru a se putea consacra muncii sale cu copiii.

„E foarte posibil de avut rezultate frumoase, dar e costisitor. Ele dau roade, dar nu acum. Copiii sunt foarte complicat de gestionat, decepțiile survin foarte repede la persoanele care lucrează direct cu ei. El nu vede schimbarea imediat, dar omul are tendința de ași vedea rezultatul muncii. Foarte puțini înțeleg că rezultatul muncii o să îl vadă peste câțiva ani. Eventual peste un an o să se vadă ceva schimbări de comportament. Schimbările de comportament nu se obțin imediat. Ca să poți să obții rezultat trebuie foarte mult să lucrezi cu personalul, cu oamenii. Omul trebuie să se simtă confortabil cu salariul, să aibă susținere întotdeauna, să fie o supervizarea de aproape ca să se simtă confortabil cu lipsa de rezultat imediat”. (5 IA)

Unul din actorii din domeniul protecției drepturilor copilului a relatat că în zona în care locuiește și muncește, în orașul Chișinău, este un centru destinat copiilor din familii social-vulnerabile, dar și copiilor în situații de stradă. Aici pot beneficia de un prânz cald și activități recreative. Respondentul consideră că așa tipuri de centre sunt importante atât în mediul urban, cât și în cel rural.

„La noi în sector este centrul comunitar de creație pentru copii. Acolo merg copiii social-vulnerabili, copii ai străzii. O cunosc pe doamna X., dumneai este ca o cloșcă care strânge toți copiii vulnerabili în jurul ei. Ea conlucrează cu diferite biserici care le aduc diferite jucării, haine, încălțăminte. Ea face diferite cercuri de creație, îi hrănește, din ajutoarele pe care le oferă bisericile, dumneai face mâncare și hrănește copiii. De multe ori am intrat și mirosea a borș, nu face mâncăruri deosebite. Știu că recent au făcut reparație la centru. Ei nu sunt lăsați în voia sorții și doamna are o atitudine foarte bună față de ei. Este pedagog de specialitate și e foarte bravo”. (9 IA)

Acest gen de centre, afirmă unii actori din domeniul protecției drepturilor copilului în cadrul interviurilor, sunt binevenite și sunt un prim pas în susținerea copiilor în situații de risc. Însă ca copiii să se simtă și mai în siguranță este necesar de suplimentat cu diferiți specialiști, cum ar fi psiholog, pedagog etc.

„Când copilul acasă este agresat, ar fi bine să aibă un loc unde să stea peste noapte. Să primească ajutor psihologic, nu doar pedagogul să îi ofere o farfurie cu borș și să facă o ocupație cu el. Copilul trebuie să găsească persoana în fața căreia să se deschidă, cui să îi spună problema ca să fie rezolvată. Dacă ar fi și niște condiții speciale de plasament în acest loc. Se întâmplă că copilul a fost bătut în familie și a fugit de bătaie, el fuge la centru. Dacă la centrul comunitar este loc unde să rămână peste noapte, el ar fi bucuros și s-ar simți în siguranță, protejat. Normal că aceste centre ar trebui să conlucreze și cu polițiștii de sector ca să rezolve situația cu părinții”. (9 IA)

Actorii din domeniul protecției drepturilor copilului, în cadrul discuțiilor, vorbesc despre importanța fortificării mecanismului intersectorial de cooperare conform Legii Nr.140 din 14.06.2013 *privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți*. Conform acesteia: angajații autorităților publice centrale și locale, ai structurilor, instituțiilor și serviciilor din cadrul sau subordonate acestora, care activează în domeniile asistenței sociale, educației, ocrotirii sănătății, organelor de drept sunt obligați să participe la activitatea echipelor multidisciplinare în procesul de evaluare inițială și complexă a situației copilului la

solicitarea autorității tutelare locale, precum și la elaborarea și implementarea planului individualizat de asistență.

Necesitățile centrelor ce oferă servicii copiilor în situații de stradă

Comentariul General nr. 21 (2017) privind copiii în situații de stradă, al Comitetului pentru drepturile copilului specifică următoarele: „Statele ar trebui să investească în formare de bază inițială și continuă de bună calitate privind drepturile copilului, protecția copilului și contextul local al copiilor aflați în situații de stradă pentru toți profesioniștii care pot intra în contact direct sau indirect cu copiii în situații de stradă, în domenii precum elaborarea politicilor, aplicarea legii, justiție, educație, sănătate, asistență socială și psihologie” [5]. În cadrul interviurilor, majoritatea actorilor din domeniul protecției drepturilor copilului vorbesc despre necesitatea unor instruiți în cadrul cărora să însușească tehnici de lucru cu diferite categorii de copii în situații de stradă. Importante sunt și activitățile care oferă posibilitatea de a face schimb de experiență.

„Avem nevoie mare de instruiți, despre cum să lucrăm cu acești copii, deoarece ei au umblat vagabondând. La noi centrul e deschis și e ca și cum l-ai muta dintr-un centru în altul. Avem nevoie de instruire cum să lucrăm cu copiii delincvenți și copii care practică vagabondajul. Avem beneficiari diferiți, și trebuie să știm metode cum să acționăm. Consultații cu alți specialiști, intersectorial, cum soluționează alte centre cazurile. Să facem un schimb de experiență”. (2 IA)

În Hotărârea de Guvern cu privire la aprobarea *Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026* și a *Planului de acțiuni* pentru implementarea acestuia, este formulată constatarea de mai sus: „În sistemul public de protecție a copilului lucrează asistenți sociali comunitari, specialiști în protecția drepturilor copilului, protecția familiilor cu copii, psihologi, sociologi, pedagogi, psihopedagogi, personal medical și personal auxiliar. Acest volum impresionant de resurse umane necesită instruiți regulate pentru îmbunătățirea cunoștințelor și abilităților, precum și pentru a depăși provocările cauzate de fluctuația mare de personal” [17, p.21].

Copiii în situații de stradă dependenți de droguri au nevoie de ajutorul oferit de instituții specializate precum: tratamentul dependenței de stupefiante, tratament neurologic, terapii de divers tip (muncă, artă, sport).

„Acolo unde copiii sunt de mult timp în stradă și utilizează droguri, acolo nu este de centru de plasament. Acolo în primul rând e nevoie de dezintoxicare, terapii foarte serioase și medicamentoase. Unii copii care au folosit droguri și fel de fel de prostii chimice și agresive au schimbări neurologice ireversibile pentru care trebuie tratament la greu. Trebuie tratament, doar grupul de suport terapeutic nu este eficient. Să nu exagerăm cu chestii care nu sunt funcționale. Copiilor care stau în stradă și utilizează droguri le trebuie dezintoxicare la greu, tratament neurologic, grup de suport, terapie prin muncă”. (5 IA)

Calitățile pe care trebuie să le aibă un specialist din domeniul respectării drepturilor copilului sunt: onestitate, responsabilitate, de încredere, cu abilități de comunicare eficientă și de activități în echipă. Acești profesioniști, în lucrul cu copiii și familiile lor, trebuie să respecte demnitatea și valoarea umană prin atitudine, cuvânt și faptă. Fundamental este să ofere informații cu privire la drepturi și să sprijine efortul persoanelor de a beneficia de drepturile pe care le au. Ei lucrează activ în comunitate împreună cu colegii lor din diferite sfere profesionale, în beneficiul copiilor.

Dreptul la sănătate și servicii medicale în cazul copiilor dependenți de droguri nu este posibil de respectat din cauza inexistenței unor instituții specializate în care să poată fi realizat tratamentul celor care nu au împlinit 14 ani. Recomandare ar fi: necesitatea dezvoltării acestui tip de servicii care ar oferi posibilitatea tratamentului de urgență și detoxifierea completă în caz de supradozaj, prevenirea dorinței pentru substanțe psihoactive, eliminarea consecvenței a dependenței de droguri.

6. Prevenirea fenomenului copiilor în situații de stradă

Prevenirea fenomenului copiilor în situații de stradă poate fi realizată prin accentul pus pe educația părinților, buneilor privind necesitatea comunicării cu copiii, susținerii emoționale a lor, încurajarea implicării în activitățile extracurriculare. În cazurile în care părinții consumă alcool, de impus tratament de dezalcoholizare, deoarece copiii din aceste familii, în majoritatea cazurilor, sunt supuși violenței. Ineficientă este abordarea în care este chemat părintele și amenințat că va fi pedepsit sau i se vor anula anumite beneficii pe care le primesc de la stat.

Victimă a lipsei competențelor parentale este copilul care poate fi supus diverselor forme de violență, abandon, neglijare iar drept consecință să fie abandonul școlar, risc de aflare în situații de stradă, risc de implicare în activități anti-sociale, consum de droguri, exploatare prin muncă etc. Provocarea majoră a specialiștilor din domeniul protecției drepturilor copilului este cum să convingă părinții cu nivel scăzut de educație și/sau consumatori de alcool să conștientizeze importanța implicării în îngrijirea și educația copiilor.

În sprijinul specialiștilor din domeniul protecției drepturilor copilului vine *Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022* care stabilește direcțiile de dezvoltare a educației parentale, ca formă specifică de intervenție specializată pentru organizarea unor programe de formare, dezvoltare și consolidare a abilităților și competențelor parentale ale părinților/reprezentanților legali/persoanelor în grija cărora se află copilul, precum și a viitorilor părinți. Unul dintre obiectivele specifice este „dezvoltarea și diversificarea serviciilor de informare/documentare/asistență și consiliere psihopedagogică/consultanță a părinților și a viitorilor părinți prin utilizarea unor structuri deja existente la nivel de grădiniță, școală primară, gimnaziu, liceu, centre de sănătate, maternități și spitale pediatrie, centre comunitare, etc., așa ca centre de resurse și informare pentru părinți, centre de documentare și informare, serviciile de asistență psihopedagogică, centre de resurse pentru educația incluzivă, centre de sănătate prietenoase tinerilor, școli ale părinților etc., și crearea/conversia altora noi, în special pentru familiile în situație de risc” [35]. Actorii din domeniul protecției drepturilor copilului ne-au vorbit cu privire la acest subiect următoarele:

„Ar trebui să lucrăm cu familia de la întemeiere. Nu avem centre pentru femeile însărcinate, dacă familia este tânără nu există centre sau servicii pentru a o educa. Nu avem posibilitatea de a educa stilul parental, cum se formează un mediu prietenos pentru copil. Toate problemele încep în familie, atunci când nu sunt modele în familie, când nu pot da niște valori, respectiv copilul pleacă. Nu am auzit de copii care să plece din familiile unde totul este în armonie”. (4 IA)

„Ca să prevenim, este necesară activitatea promptă și calitativă a tuturor actorilor societății: profesori, polițiști, noi (psihologi), medici. Toți să venim cu lecții, exemple, să discutăm diferite cazuri. Doar interacțiunea intersectorială: polițistul, pedagogul, asistentul social, familia, psihologul. De unul singur aici nu poți lupta. La noi este centrul „Pro Viața”, ei tot vin cu lecții interesante. Eu consider că trebuie o colaborare între toate sectoarele. Eu nu văd bună, la moment, această colaborare. Ea este, dar la acest segment avem mult de lucru. Până preiei un caz, dar aici la caz toți actorii trebuie de implicat deodată. Trebuie imediat de intervenit, poliția, noi. Organizăm, vedem ce și de ce nu merge, poate nu este rezultatul pe care îl vrem. Să acționăm în comun și cu o insistență mai mare”. (2 IA)

„Trebuie să se unească aceste comisii, nu doar să fie pe foaie. Sunt comisii la primărie, unde ei se întrunesc odată la 3 luni și discută că copilul X s-a dus și ce pot să facă. Să identifice nevoile, apoi un plan, fiecare să acționeze conform planului său: primăria, poliția, școala, medicul, preotul, asistentul social”. (1 IA)

„De văzut anume lor ce le place, de exemplu practicarea sporturilor: îi includem într-o școală sportivă. În diferite cercuri pe interesul lor, lucru extrașcolar. El nu are cu ce se ocupa, acasă părinții servesc alcool. La centrele acestea pot să își facă lecțiile, pot primi o chiflă și un ceai și să simtă că cineva are grijă de ei și nu sunt abandonați”. (2 IA)

„Undeva poate lipsesc și aceste întruniri, să formăm o echipă multidisciplinară. Fiecare este instruit în domeniul său, cred că ar fi util dacă am avea o întâlnire cu toți actorii. Să fie o planificare comună, indicatori comuni, un mecanism care să fie ca un fir roșu pentru toți actorii”. (4 IA)

„Copilul care iese în stradă odată, atunci trebuie imediat de luat măsuri. Tu degeaba îl chemi pe părinte și iei măsuri, o comisie de protecția copilului sau o ședință au efectul unui masaj la piciorul de lemn. Trebuie de lucrat cu părintele, părintele trebuie învățat cum să reacționeze la anumite lucruri. Dacă părintele este alcoolic și nu are cine să se ocupe de copil, să nu ne ascundem după băț, să îl scoatem din familie. Să nu ținem copilul superficial în statistică, dar să îi găsim o instituție de îngrijire, un centru de plasament, o familie alternativă. Noi îi coacem foarte mult în acele familii vulnerabile, în care nu au grijă de copil. Noi pierdem momentul, pierdem momentul critic când poți să intervii, mai târziu ei sunt mari și nu mai poți interveni. Cu ei nu se mai poate descurca absolut nimeni, atunci nimeni nu poate face nimic. Lumea vede soluția copiilor străzii, centre de tip închis. Nu o să funcționeze. Cel care a ieșit odată în stradă, trebuie de găsit din start părintele și monitorizat de aproape, dacă și-a dus copilul la școală, dacă l-a luat de la școală, dacă l-a hrănit, în momentul apariției unui conflict să înțeleagă cauzele apariției”. (5 IA)

Propunerea care presupune monitorizarea zilnică a părinților a căror copii au ieșit în stradă este una, în viziunea noastră, foarte bună. Doar astfel părinții vor conștientiza că de situația dată sunt responsabili ei. Copiii fug din mediul în care nu se simt în siguranță, iar în consecință, ajung să fie rezidenți permanenți ai străzii. Acești copii pot deveni victime ale crimelor, consumului de droguri, exploatării de divers tip etc. În cazurile de violență în familie copiii sunt mereu victime,

Unii respondenți vorbesc despre faptul că sunt implicați în prevenirea comiterii infracțiunilor în rândul adolescenților. În cadrul instituțiilor de învățământ, centrelor de plasament actorii din domeniul protecției drepturilor copilului le vorbesc despre valorile importante pe care ar trebui să se construiască relaționarea cu ceilalți: respect, colaborare, ajutor, susținere etc. Le vorbesc despre alternative sănătoase de petrecere a timpului liber cum ar fi activitățile extracurriculare din cadrul diverselor instituții, activități de voluntariat, participare la evenimente sportive.

„De foarte mulți ani noi facem prevenire, în toate centrele din Chișinău mergem, în instituții de învățământ la solicitare. Dacă avem mulți copii la gimnaziul internat nr.3, noi organizăm cu administrația, mergem cu diferite activități și le povestim mecanismul acesta unde ajung ei până la penitenciar. La etapa prezentențială, noi depistăm problema și mergem”. (1 IA)

Câțiva respondenți au relatat despre necesitatea unor pliante cu privire la prevenirea delincvenței juvenile gândite profesionist care ar avea impact asupra elevilor. Actorii din domeniul protecției drepturilor copilului consideră că ceea ce a fost prezentat verbal poate fi uitat sau să fie omise anumite detalii, dar ceea ce este sub formă de pliant, este mai ușor de reținut. Un pliant cu informații, care atrage atenția, cu un design plăcut, care se adresează copiilor, ca grup țintă, va avea succes.

„Ar putea fi editate niște broșuri. Noi când mergem la grupurile de risc, le vorbim. Despre probațiune avem pliante, scoatem la imprimantă color, dar la nivel de mai sus ar fi foarte binevenite niște pliante cu prevenirea și la segmentul delincvență juvenilă să ne ducem cu ceva informație. Nu cu ghiduri, ei nu iubesc să citească, doar la nivel informativ un pliant sau o broșură”. (1 IA)

Fenomenul copiilor în situații de stradă este posibil de atenuat, consideră majoritatea actorilor din domeniul protecției drepturilor copilului, prin controlul vânzării de droguri, furturilor mici și altor posibilități ilegale de a câștiga bani.

„Poliția trebuie să își facă treaba, când poliția o să dețină control total asupra drogurilor, jocurilor de noroc, o să controleze total furturile mici, atunci posibilitatea lor (copiilor) ca să activeze în stradă se limitează. Se limitează, deoarece nu au de unde câștiga bani. În momentul când nu au de unde să câștige banul, începe să se astâmpere într-un loc. Dacă adolescentul are unde să facă bani și simte acest lucru, nu îi poți face nimic”. (5 IA)

Fluctuația cadrelor este o problemă mare atunci când vorbim despre prevenirea fenomenului copiilor în situații de stradă. În viziunea actorilor în domeniul protecției drepturilor copilului, de multe ori fluctuația este determinată de politica salarială deficitară și obiectivele complexe necesar de realizat.

„Specialistul a zis că a obosit, s-a epuizat și a plecat. Aceasta e problema, foarte repede se schimbă specialiștii. Peste 3-7 luni ei deja pleacă. Noi la Glodeni avem funcții vacante prea multe în poliție. Putem spune că vine un specialist, un ofițer și până când el învață cum să lucreze cu copilul, trece timp”. (3 IA)

Importanți în localități sunt psihologii calificați. Unii specialiști afirmă că aceștia pot interveni în momentul când încep anumite probleme în familie: divorț, plecare a părinților peste hotare, primele cazuri de fugă de acasă.

„Trebuie să avem în fiecare raion un psiholog bun, calificat. Unde avem separarea unei familii și copilul poate fugi de acasă, noi să intervenim și să lucrăm împreună cu psihologul. Dacă sincer, eu nu sunt psiholog, dar având în vedere că am 28 de ani, copiii cu mine comunică foarte ușor. Eu încerc să îi ajut, dar mi se pare că pentru acești copii trebuie un psiholog foarte bun”. (3 IA)

Părinții sunt responsabili de viitorul acestor copii, iar în contextul în care unii dintre ei nu manifestă interes cu privire la copilul lor, cu privirea la starea lui fizică și emoțională va fi practic imposibil de schimbat ceva spre binele copilului. Unul dintre respondenți relatează că unii părinți nu fac nimic pentru a-i aduce acasă pe copii. În aceste cazuri este necesar de acționat prompt, dur, dar să le fie asigurat copiilor un trai decent, condiții pentru studii, echilibru emoțional etc.

„Diferit. Sunt părinți care caută și sună la poliție, dar sunt alții că nici nu au observat că au dispărut copiii. Indiferenți sunt cei care consumă alcool, droguri, mama care concubinează și are grijă mai mare de concubin decât de copil”.

Necesar este de cultivat cetățenilor să nu dea bani în stradă, dar să se implice în activități de voluntariat, să ofere bani, bunuri organizațiilor care oferă servicii copiilor în situații de stradă. De descurajat aflarea în stradă a copiilor deoarece aceasta perpetuează aflarea în stradă a noilor generații de copii.

„Dacă nu o să fie droguri, dacă o să existe o cultură a asistenței, a suportului. Nu trebuie să îi dai bani pe stradă, dacă o dată te-ai scăpat și i-ai dat bani, ei se prind la asta. Dacă vrei să ajuți copiii străzii, să existe o singură locație unde oamenii pot să aducă produse, haine, să facă voluntariat. Să nu dezvolte pe stradă cultura câștigului ușor. Eu sunt categoric împotriva. Când e vorba de leșin, sau să îi salvezi viața, e altceva. Oferitul de bani și de alte produse copiilor care stau în stradă în permanență. Toată lumea trebuie să înțeleagă că un copil care a stat în stradă, el cumva a supraviețuit. El este într-o gașcă, adună bani, împarte banii, nu e în stradă singur. Ce folos că îi dai lui o chiflă, dacă se duce după gard și o aruncă, sau poate în față să ți-o arunce și să te înjosească. Nu trebuie de favorizat treaba aceasta”. (5 IA)

„Efort ca să înveți cetățeanul să nu dea bani în stradă. Vrei să ajuți, crezi hub-uri de ajutor, faci voluntariat. Sunt multe metode. Eu sunt persoana categoric împotriva de a lăsa copiii în stradă. Sunt organizații internaționale care susțin ideea ca copilul în situații de stradă dacă nu vrea altceva, să rămână în stradă, sunt categoric împotriva la aceasta. Nu trebuie favorizată lăsarea în stradă, ea se trece dintr-o generație în alta”. (5 IA)

Respondenții consideră că este necesar de reacționat imediat cum este identificat un caz în care este riscul ca copilul să ajungă în situații de stradă. Părinții să fie permanent monitorizați, cu ei să se comunice intens despre pericolele la care supun copiii lor.

„Trebuie să lucreze asistența socială din sat sau APL. Să fie monitorizată familia social vulnerabilă. Eu înțeleg că asistența socială are tot satul pe spatele său, dar cumva mai mult să lucreze cu așa grup de persoane. Nu să ajungă deja când copilul are 15 ani. Dacă se vede că familia servește, nu lucrează, fac copii, trebuie permanent monitorizați, chemați, instruiți, lucrări de prevenire, comunicarea consecințelor de viitor. Trebuie de lucrat cu părinții, tot viitorul depinde de ei și de familie”. (6 IA)

Conlucrarea, între autorități, privind prevenirea cazurilor în care copiii sunt în situații de risc este apreciată ca fiind în unele cazuri bună, în altele rea. Problema este gravă, în opinia respondenților, mai ales în mediul rural unde sunt comunități în care asistenții sociali, primăriile nu sunt receptive, nu reacționează nici prompt, nici profesionist. Motivele ar fi ignoranța privind domeniul dat, lipsa timpului, lipsa experienței chiar și un gen de indiferență.

„În unele sate de unde vin copiii, de exemplu Ștefan-Vodă, acolo într-adevăr se lucrează, dar din unele sate, nu. Acolo nici nu se știe că copilul există, nici nu are certificat de naștere. Noi am avut un copil din romi care nu avea certificat de naștere, niciodată nu i l-au făcut”. (6 IA)

„Doar profesorii să lucreze nu e bine, doar asistența socială să monitorizeze tot nu e bine, sau APL. Totul trebuie să fie în comun, să fie tehnici speciale cu pași clari. La noi în Republica Moldova nu avem pași bine stabiliți, ce facem de la A până la Z cu acești copii. De exemplu la noi în centru noi cunoaștem tot programul, dar în școlile simple nu se cunosc, APL-ul nu cunoaște, asistența socială mă sună din cauză că tot nu cunosc ce se face mai departe. Să se facă niște seminare, niște instruirii. Știu că asta înseamnă bani și finanțe, dar instruirea e cea mai importantă”. (6 IA)

Protecția copiilor, pentru a nu ajunge în situație de risc și/sau în situații de stradă, trebuie să fie un obiectiv major al politicilor din Republica Moldova. Specialiștii din domeniul protecției drepturilor copilului trebuie să cunoască exact modalitățile de: prevenire a aflării în situații de stradă, intervenție în cazurile copiilor care au nevoie de protecția adulților din orice domeniu nu ar fi. Formarea continuă a specialiștilor din domeniul protecției drepturilor copilului care să fie relevantă nevoilor de dezvoltare profesională și personală.

7. Percepțiile copiilor privind experiența aflării în stradă

Dreptul copilului la viață privată și familie

Preocupată de asigurarea drepturilor copiilor din întreaga lume, Organizația Națiunilor Unite a adoptat documente speciale privind drepturile copilului: Declarația Drepturilor Copilului (20 noiembrie, 1959); Convenția cu privire la Drepturile Copilului (20 noiembrie 1989). În articolul 12 al Convenției cu privire la Drepturile Copilului este stipulat că: „Statele părți vor garanta copilului capabil de discernământ dreptul de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îi privește, opiniile copilului urmând să fie luate în considerare ținându-se seama de vârsta sa și de gradul său de maturitate” [9]. În partea ce urmează oferim analiza interviurilor realizate cu copii în situații de stradă tocmai pentru că îi considerăm în drept de a-și relata experiențele, de a indica problemele cu care se confruntă și soluțiile existente la ele.

Familia trebuie să fie mediul care oferă afecțiune, sprijin, iubire. Ea trebuie să asigure o serie de funcții printre care funcția de socializare care presupune transmiterea valorilor și normelor comunității noii generații, formarea capacității de adaptare la societate. Prin funcția economică familia asigură din punct de vedere material copiii, îi protejează de lipsuri. Prin funcția politică se oferă copiilor un status anumit în societate. Familia este cea care respectă anumite drepturi ale copiilor dar tot odată trebuie să urmărească respectarea lor de către ceilalți actori, instituții din societate în vederea protecției copiilor din cadrul ei.

În *Codul Familiei*, Articolul 51. Dreptul copilului la abitație și educație în familie se stipulează că fiecare copil care nu a atins vârsta de 18 (2) „are dreptul să locuiască în familie, să-și cunoască părinții, să beneficieze de grija lor, să coabiteze cu ei, cu excepția cazurilor când aceasta contravine intereselor copilului. (3) Copilul are dreptul la educație din partea părinților, la dezvoltarea capacităților intelectuale, la libertatea gândirii și conștiinței, la apărarea demnității și onoarei” [4]. Copilul are dreptul la alimentație sănătoasă, care corespunde cu particularitățile de vârstă, cu necesitățile fiziologice ale acestuia, precum și cu preferințele copilului. Metodele de educație să fie alese conform vârstei, dar și problemelor cu care se confruntă copilul. Părinții trebuie să formeze copilului deprinderi privind modul sănătos de viață, respectarea igienei personale, să îl implice pe copil în activități sportive, culturale și artistice, conform intereselor copilului. Relațiile dintre membrii familiei ar trebui să se bazeze pe respect și înțelegere. Din relatările despre viața lor și despre viața colegilor lor, deducem că copiii în situații de stradă au trăit un pic alte experiențe care au pus și pun în continuare în pericol integritatea lor corporală, sănătatea fizică sau mintală. Părinții, consumatori de alcool, manifestă comportament violent față de copii.

„Știu că prietenul meu fugea de acasă când trăia cu mama sa. Spunea că îl bătea și el fugea la cei apropiați. Nu vrea să își aducă aminte că este foarte grav”. (3 IA copil)

„Tata e la închisoare, mama s-a luat cu alt cineva și nici nu e divorțată de tata. Ei mă trimit după vin, eu când vin trântesc sticla în pământ, seara când află ea mă bate. Eu fug de acasă și vin aici. Dacă nu mă duc eu după vin, se duce surioara mea. ...Concubinul de 2 ori m-a bătut și m-a făcut vânăt tot. M-a bătut cu cureaua”. (6 IA copil)

„Ea (mama) consumă alcool, nici pe acesta de 6 ani nu îl poate întreține normal. Primăria dacă află că ea bea, îi vor lua copilul”. (3 IA copil)

„Eu nu pot sta la tata, deoarece el nu are drepturi. I-au luat drepturile. Era la Moscova și erau probleme. El consuma alcool. Se purta rău tare, cu noi. Mă bătea...

De unde ai aceste semne pe mână?

De la tata au rămas. El mă lovea cu cablul. Nu m-am adresat la nimeni”. (7 IA copil)

„Consumă întotdeauna vin. În fiecare zi. Se duce la mama unui coleg, bea cu ea și apoi când se îmbată se apucă de păr și se bat ambele”. (6 IA copil)

„Părinții poate nu sunt adecvați, sau copiii nu ascultă și fug de acasă. La noi sunt mulți copii. Dorm prin parcuri, prin stații. Ei fug pentru că îi bat părinții. Eu le-am zis că nu pot să îi iau la mine acasă. M-au rugat pe 2 nopți să îi iau la mine”. (8 IA copil)

Conform Articolul 53, din *Codul Familiei, Dreptul copilului de a fi protejat* „(4) Copilul are dreptul la protecție contra abuzurilor, inclusiv contra pedepsei corporale din partea părinților sau a persoanelor care îi înlocuiesc” [4]. În relatările de mai sus ale copilului desprindem o serie de comportamente inadecvate prin care acești părinți încalcă articolul dat și, considerăm, trebuie să fie pedepsiți, reeducați în funcție de fiecare caz în parte.

Drept concluzie aici vom face trimitere la raportul expertului Curea-Adam I. „Evaluarea gradului de funcționare a serviciilor de asistență psihologică acordată copiilor supuși abuzului” copiii care au trăit experiența abuzului fizic, psihologic, neglijării din partea celor apropiați, percep violența ca modalitate de exprimare a sentimentelor, de soluționare a conflictelor cu semenii și alte persoane. Acest copil „în calitate de adult, poate deveni vulnerabil și incapabil să manifeste înțelegere față de nevoile altora, precum și să provoace durere și suferință. Printre consecințele violenței psihologice sunt: întârzierea în dezvoltarea maturizării emoționale și a capacității de înțelegere a stărilor emoționale ale altora, anxietate de separare sau de anticipare, inclusiv la vârsta adultă. Lipsa suportului afectiv generează dezorganizare emoțională, sensibilitate excesivă, dependențe, anxietate, agresivitate, iritabilitate, sentiment de vinovăție” [11, p.11-14].

Dreptul încălcat, în viziunea majorității copiilor, este cel ce privește familia, relațiile armonioase din cadrul ei, grija din partea părinților.

„Drepturile mele pe care mi le încalcă mama: mă trimite după vin, fumează, nu are grijă de mine, dar de soră are grijă și nu mă iubește”. (6 IA copil)

Acest copil de câteva ori a accentuat faptul că nu se simte iubit de către mamă, că chiar mama i-a zis că nu îl iubește, că își dorește o viață liniștită în altă familie. Acest caz este unul grav, care ilustrează modalitatea prin care unui copil îi este încălcat dreptul de a crește într-un mediu familial sigur. În acest caz dezvoltarea fizică, psihologică și intelectuală a copilului este subminată prin acțiunile și inacțiunile mamei, astfel putem spune că aceasta nu își îndeplinește responsabilitățile.

Experiența de viață în situații de stradă a copiilor

Copiii din grupul nostru țintă intervievați afirmă că copiii care ajung în stradă cred că vor găsi iubire, însă se înșală, acolo este complicat de supraviețuit. Din cele relatate desprindem ideea că această căutare este consecință a faptului că nu au fost nici iubiți, nici înțeleși, nici susținuți de familiile lor. Profilul părinților care i-au privat de dreptul unei familii iubitoare este: consumatori de alcool și/sau droguri; persoane violente; persoane indiferente de soarta copiilor lor etc. Unul dintre copiii de la un centru de plasament a spus că mama sa este bolnavă psihic de aceea nu i-a putut oferi dragoste și nici familie, dar că iubire îi oferă mătușa sa care o vizitează și care mult timp a avut grijă de ea.

„Nu îi iubește nimeni pe acești copii. Nu au iubire de mamă, de tată, de familie. Ei cred că în afara centrului este iubire, dar nu este. În afara centrului de plasament e foarte greu să trăiești, să rezisti. Noi am fost aici (în centru) aleși de Dumnezeu”. (1 IA copil)

„Unii copii fug de acasă deoarece părinții lor consumă alcool iar alții consumă droguri”. (9 IA copil)

Unii dintre respondenți consideră că mulți copii în situații de stradă sunt din școlile internat, centre de plasament. Acești copii au viciul consumului de alcool sau droguri, de aceea le este complicat să corespundă normelor existente la instituția din care fac parte și aleg să stea în stradă, aceasta și din frica de a nu fi dați, de către angajații centrelor, pe mâna poliției.

„Mulți sunt în stradă din școli internate. Lor nu le place la centre, internate. Ei sunt obișnuiți să consume droguri. Dacă ei consumă, atunci ei se plimbă noaptea, umblă brambura, consumă alcool, iar în centru li se spune că: „Nu vei fi lăsat să vii, dacă vei fi în stare de ebrietate”. Dacă el vine în fiecare zi beat, consumat, lui i se spune că nu se poate, apoi scriu cerere. Poliția vine și îi lămurește unele lucruri, el atunci se gândește: „Dar la ce bun mie toate acestea, mai bine mă car de aici””. (10 IA copil)

Adolescenții intervievați care se află în evidența birourilor de probațiune, cu experiență de trai în afara casei ca modalitate de a manifesta dezacordul cu privire la anumite situații din familie, descriu copiii în situații de stradă ca fiind fără educație, murdari, consumatori de droguri/alcool, hoți. În cadrul interviurilor am concretizat dacă ei au comunicat cu astfel de copii, răspunsul a fost afirmativ.

„Needucați. Cine îi educă? Cineva de mic a fugit, alții acum. Ei sunt murdari, îmbrăcați murdar. Ei mint, ei nu spun de ce sunt în stradă. Ei spun că mama a murit”. (9 IA copil)

„Pot vorbi despre copiii de la Național că sunt neadecvați, narcomani, încearcă ceva să fure. Vor să câștige bani prin căi ușoare prin vânzare de droguri, furt”. (10 IA copil)

În stradă copiii, consideră toți respondenții, își rezolvă problemele prin furtul de bunuri: alimente, haine, bani. Unii copii sunt implicați în vinderea de droguri. Metodele alese pentru a supraviețui sunt contrare legii.

„Băiatul care are dosar penal pentru 7 ani, el fura mâncare, bani, dar haine lua din apartamente care au balcon la primul etaj. Le fura. Și așa se îmbrăcau, se încălțau. Ei nu aveau unde să trăiască. Asta e cea mai mare problemă că nu aveau unde să doarmă. Mulți care au fugit de aici, mulți pe care eu cu fratele mergeam să îi aducem, trăiau pe jos, dormeau pe pietre, în clădiri abandonate. Nu aveau unde să se spele, ei se spălau în lacuri și iarna. Apoi când se îmbolnăveau singuri veneau la centru. Nu doar din Cahul, din toată Republica Moldova”. (1 IA copil)

„Ea a furat de la noi din clasă de la o fată 400 de lei. De la mine a furat, de ziua mea, în septembrie, bani. Trebuia să trec un control medical și văd că banii au dispărut. Ea întotdeauna când vine, ceva dispare. Când a venit odată, țin minte că era un șampon și a dispărut”. (6 IA copil)

„Fură, dorm la Național, dorm și în alte locuri părăsite: blocuri, scări de bloc”. (10 IA copil)

„Foarte mulți dintre ei vând droguri. Le iau de la anumite persoane apoi le vând. Fură, intră noaptea în mașini, fură din ele tot ce este. Apoi le vând. Ei sunt neadecvați. Problema cu care se confruntă este poliția. Ei comit infracțiuni și gândesc că vor fi închiși”. (10 IA copil)

Copiii în situații de stradă în fiecare zi sunt expuși unui stil de viață nesănătos. Ei nu au suficientă hrană și apă, igiena lor este precară, consumă alcool și/sau droguri etc. Toate acestea afectează fizicul și psihicul lor. Unii respondenți au afirmat că atunci când copiii au probleme de sănătate, fiind în stradă, revin la centru unde sunt ajutați.

„În altă parte nu au posibilitate decât la centru. Ei sunt primiți, sunt ajutați. Moral li se zice să nu fugă și ei zic: „Da”, dar când se fac bine - fug”. (1 IA copil)

Alți respondenți, însă, au afirmat că fiind în situații de stradă copiii nu apelează la nimeni, că așteaptă ca, bolile de care suferă, să treacă de la sine.

„Ei au probleme cu sănătatea dar ei nu le rezolvă. Ei așteaptă în speranța că totul va trece. Eu am cunoscut pe cineva, avea tuse, tuberculoză. Avea tuse cu sânge. Acum nu mai tușește. I-a trecut. A avut noroc”. (10 IA copil)

Din cadrul discuțiilor rezultă următoarele, copiii au așteptări că în situații de stradă vor găsi sprijin, susținere de la amicii lor, însă aceste așteptări aduc cu sine riscurile: înfometării, problemelor grave de sănătate, consumului de droguri, consumului de alcool, exploatare de divers tip etc. Problemele cu care se confruntă ei le soluționează prin cerșit, furt ajungându-se la un alt risc, de a fi pedepsit penal. O soluție la situația dată, enunțată de copii, este faptul că ar trebui să apeleze la susținerea specialiștilor în protecția drepturilor copilului din diverse centre existente.

Adresare pentru a beneficia de anumite servicii pentru copii

Privind accesarea diverselor servicii de care pot beneficia, unii copii apelează la ajutorul diverselor centre, afirmă mulți dintre adolescenții intervievați. Aceasta o fac pentru a se proteja de părinții violenți și alcoolici sau de problemele apărute în stradă.

„Am avut un copil în sector, el este la internat, el singur a vrut să meargă acolo. Părinții îl băteau, mama era moldoveancă iar tata țigan, ei consumau foarte mult alcool și îl trimiteau să cerșească”. (9 IA copil)

Copilul care a plecat de acasă din cauza că mama consumă alcool și se manifestă agresiv în relațiile sale cu el a relatat că despre centru a aflat de la un băiat din localitatea natală. În opinia sa este mult mai bine la centru decât acasă unde nu poate găsi liniște și iubire părintească.

„Un băiat mi-a zis despre un centru, la Botanica pe lângă circ. Am fost acolo, nu am dormit, doar am mâncat. Deja am venit ieri aici, la 16:20”. (6 IA copil)

Printre copiii în situații de stradă sunt și din cei care nu merg la centre sau specialiști ca să fie ajutați. Aceasta deoarece consideră că astfel pot risca cu libertatea lor, că pot fi încarcerați de către poliție pentru faptele comise. Soluție ar fi oferire de bunuri în stradă, mai ales în perioada rece a anului când sunt necesare haine groase, alimentație mai consistentă, medicamente pentru anumite probleme de sănătate.

„La centru nu vor merge, ei se vor teme. Ei pot crede că vor fi mințiți, că acolo poate fi poliția. Poliția oricum va fi acolo prin zonă, ei se vor teme. Copiii (în situații de stradă) au nevoie de diverse lucruri: au nevoie de haine groase. De mers acolo și de dus aceste lucruri, ei le vor accepta cu bucurie”. (10 IA copil)

Drepturile încălcate acestor copii, în viziunea adolescenților intervievați, sunt cele care se referă la absența unui loc de trai, a hainelor, alimentelor, siguranței. Unii dintre copii sunt impuși de către părinți să cerșească, ceea ce este o încălcare gravă drepturilor copilului. Mulți dintre acești copii consumă droguri care le afectează grav sănătatea fizică și mintală urmată de imposibilitatea de a urma tratamentul dependenței de droguri. În consecință, consumul de droguri determină: dependență fizică și psihică; comportament necontrolat, violent și irațional; comportamente deviante; scăderea imunității organismului; tulburări de creștere; scădere în greutate; tulburări ale memoriei; tulburări ale gândirii; sclerozarea vaselor de sânge; infecția țesuturilor inimii; artrită; tulburări psihice; stop cardiac sau deces datorită spargerii unor vase de sânge din creier; afecțiuni ale ficatului; tulburări ale aparatului genital; boli ale aparatului respirator etc. Acești copii, inițial, nu conștientizează cât de periculos este consumul de droguri, însă cu trecerea timpului este foarte greu de tratat bolile asociate lui.

„El fură din mașini și încă se droghează. Lor (copiilor) trebuie să le fie oferite niște locuri în internate. Nu așa că poliția l-a luat și îl lasă liber peste 3 ore. Pe un băiat din curte de la mine l-au ținut 3 ore și l-au eliberat, are 14 ani. Ei nu au chemat asistența socială, dar el fură din mașini, intră în mașini. El este dintr-un sat dar trăiește afară pe undeva. Poliția l-a eliberat dar nu se gândește unde el se va îmbrăca, ce va face? Dar dacă mașina îl va lovi”? (9 IA copil)

Modalitatea de a ajuta acești adolescenți este următoarea, în viziunea copiilor respondenți, de a le oferi loc de trai, susținere emoțională, consilierea psihologului, activități extracurriculare etc. Suntem de acord că toate acestea sunt importante, dar și mai important este de a lucra la prevenirea apariției cazurilor de copii în situații de stradă.

„Lor le trebuie multă atenție. Din partea oricui, din partea colegilor, învățătorilor și celor de aici. Un cuvânt bun, ca să îi primească așa cum sunt ei. Băiatul care are dosar penal, a fost judecat

rău de profesoara de franceză de la școală: „Tu nu ai ce face aici, *detdomșicule*”. El a plecat și a fugit din cauza asta. Lor le trebuie atenție. Dintr-o parte ei parcă au doi oameni în ei, când vor, fac totul bine, când nu vor, nu fac”. (1 IA copil)

„Să le dăm o șansă aici la plasament, să vedem cum se comportă, poate au traume din copilărie și trebuie psihologul să lucreze cu ei. Dacă se observă că copilul este mai închis în sine, poate îi este frică de ceva și trebuie de comunicat cu el pentru a căpăta curaj și pentru a se deschide. Eu așa eram, eram închisă”. (5 IA copil)

„Mai mult de comunicat cu ei. Cu fiecare trebuie să vorbești ca să îl convingi în aceea ca să nu fie așa și așa și el o să se schimbe”. (8 IA copil)

„Ei au nevoie de activități, lupte, fotbal. Unii copii vor foarte mult la taekwando și eu vreau dar nu îmi permit, am învățat înainte și singur mă ocup aici. Sunt așa cercuri doar că trebuie de achitat și nu ne permitem. Să fie cercurile cu acești copii din oraș doar ca să nu le plătim. Sunt mulți care doresc așa ceva, box. Fetele mai mult vor la volei, fotbal, tenis. Fotbalul e posibil, acum este o fată care dorește să se ducă săptămâna aceasta să se înscrie. Eu o să încerc să o ajut cu ce pot. Eu vreau ca ea să se ducă. Este un teren sportiv de fotbal unde sunt antrenori. Acolo e gratis. Sunt unele sporturi care nu sunt gratis: volei, taekwando, baschet”. (1 IA copil)

Privind consilierea psihologului, cu referire la propriul caz, unii copii consideră că nu au nevoie de asistența specialistului dat, argumentul fiind faptul că nu sunt bolnavi sau că singuri se descurcă în ce privește soluționarea problemelor. Acești copii au percepții distorsionate cu privire la activitatea psihologului ca specialist confundându-l cu psihiatrul. Cunoscut este faptul că atât psihologul cât și psihiatrul au ca obiectiv bunăstarea persoanelor însă metodele de tratament sunt diferite, în cazul psihiatrilor cu posibilitatea de a prescrie medicamente, în caz de necesitate.

„Nu a lucrat cu mine psihologul. De ce? Eu nu sunt bolnav de cap. Am vorbit o dată, dar mi s-a părut că mai mult eu sunt psiholog decât ea, deoarece ea mai multe îmi povestea decât eu”. (9 IA copil)

„Nu am nevoie de psiholog, mă descurc singur, sunt liniștit”. (10 IA copil)

Pornind de la ideea importanței activității psihologului pentru copiii care au nevoie de consiliere, suport, menționăm că au fost aprobate prin ordinul Ministrului Educației, Culturii și Cercetării nr. 02 din 02.01 *Repere metodologice privind activitatea psihologului în instituțiile de învățământ general*. Printre obiectivele activității psihologului sunt: prevenirea și combaterea excluderii/marginalizării copiilor în instituțiile de învățământ general; identificarea și intervenția timpurie în cazul copiilor aflați în dificultate, în situații de risc. Ședințele de consiliere psihologică cu copiii trebuie să își propună prevenirea și diminuarea abandonului, inadaptării în procesul educațional, depășirea unor situații conflictuale, optimizarea relațiilor interpersonale, depășirea eșecului școlar, problemelor de comportament etc. [27] Un psiholog poate ajuta copiii, aceștia se află în diverse situații limită care necesită găsirea unei soluții. Psihologul ajută la găsirea resurselor necesare pentru a depăși dificultățile existente. Comunicarea cu un psiholog ajută la înțelegerea dorințelor și nevoilor adevărate.

Importanța educației pentru viitorul copiilor

Educația reprezintă un fenomen social esențial de transmitere a experienței de viață și a culturii către generațiile de copii și tineri în vederea integrării lor în societate. Aceasta este ansamblul de acțiuni și de influențe care au ca scop să dezvolte ființei umane capacități fizice și intelectuale, sentimente și atitudini morale și estetice, în scopul responsabilizării și integrării în societate. Educația este importantă pentru că joacă un rol deosebit în formarea și dezvoltarea copiilor.

În Articolul 28, al *Convenției Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului*, statele părți recunosc dreptul copilului la educație și, în vederea asigurării exercitării acestui drept în mod progresiv și pe baza egalității de șanse, în special, statele membre vor avea obligația: e) de a lua măsuri pentru încurajarea frecventării cu regularitate a școlii și pentru reducerea ratei abandonului școlar. Unii elevi renunță să frecventeze școala, efectele abandonului școlar sunt: excluziune

socială, sărăcie, probleme de sănătate, șomaj [9]. Cauzele abandonului școlar sunt probleme familiale, dificultăți de învățare, situații economică precară, mediul școlar neprietenos, relații negative dintre profesor-elev.

Comentariul general nr. 21 (2017) privind copiii în situații de stradă stipulează în articolul 28 privind educația că „Pentru mulți copii, educația reprezintă ultimul punct de legătură cu societățile mai largi. Statele ar trebui să ia măsuri corespunzătoare, inclusiv sprijin pentru părinți, îngrijitori și familii, pentru a se asigura că copiii aflați în situații de stradă pot rămâne la școală și că dreptul lor la o educație de calitate este pe deplin protejat” [5]. Importantă este menționarea în acest comentariu că: „Statele ar trebui să ia măsuri pentru a oferi educație gratuită de bună calitate, în materie de drepturi ale copilului și abilități de viață universal tuturor copiilor, prin programa școlară și prin educație nonformală și de stradă, pentru a ajunge la copiii în afara școlii” [5].

În cadrul interviurilor am discutat cu copiii din grupul nostru ținând la țintă privind frecventarea școlii, reușita, importanța studiilor. Privind cazurile de absență la ore, unul din copii, aflându-se în situații de stradă de câteva zile, a relatat că o să îi explice dirigintei că a fost departe casă, de asta nu a venit la școală. Alți copii ne-au povestit despre una din fetele de la centru de plasament care are foarte multe absențe și riscă să fie exmatriculată de la școala profesională la care învață.

„La școală uneori colegii din centru merg, uneori nu, când vor doar. La educația fizică vor să facă sport, când avem fizică și chimie nu vor să învețe formule și să facă teme. Ei nu doresc. Eu nu știu cauza, dar știu că nu doresc ei”. (1 IA copil)

„Tu azi nu ești la școală, diriginta ce o să spună?”

Nimic, o să mă duc și o spun că nu am putut veni din cauza că eram departe. Nu am fost la școală 2 zile, ieri și azi”. (7 IA copil)

„Pot să vă povestesc despre o fată care tot trebuia să trăiască aici. Ea la școală a adunat 40 de lipse. Dacă aduni 60 te exmatriculează. Ea poate să învețe bine, dar ea la lecții nu merge”. (5 IA copil)

Copiii ne-au relatat cazuri de comportament incorect al unor profesori față de copii: jignire, lovire, înjosire etc. Unul dintre intervievați a vorbit despre faptul că colegii aveau atitudine negativă față de el. Descrierea experienței lor, majoritatea copiilor, o fac folosind expresia că nu le place la școală.

„Sunt în clasa a 6-a. Eu la școală mă duc. Când ceva se întâmplă mă numește bou, așa face profesoara de franceză, pentru că nu am făcut niciodată tema pentru acasă la limba franceză. Diriginta, profesorii de matematică, limba română sunt foarte normali. Profesorul de educație fizică tot nu se comportă bine, mă lovește cu piciorul când întârzi la ore”. (6 IA copil)

„Nu mi-a plăcut la școală. Profesorii ridicau vocea, eu nu suport aceasta. Ei puteau fi înrăiți pur și simplu, îi supărau alții, dar strigau la alții. Unii spuneau că s-au săturat de noi”. (10 IA copil)

„Nu îmi place la școală. Unii profesori sunt agresivi. Colegii X, Y mă obijduiesc. Mă numesc în tot felul. I-am zis dirigintei și ei au scris explicație, dar fără folos”. (6 IA copil)

„În clasa a 9-a a 10-a nu mi-a plăcut, colegii aveau aere. Dacă bați pe cineva, atunci din școală te vor alunga. Eu de multe ori m-am bătut cu băieții”. (9 IA copil)

Au fost relatate experiențe privind faptul că față de copiii intervievați profesorii nu manifestă atitudine discriminatorie sau negativă. Acești copii se află în plasament, ei merg cu regularitate la școală, se străduie să respecte regulile centrului în care se află. Acești copii vorbesc despre importanța școlii, ei conștientizează necesitatea celor studiate pentru viitorul lor.

„Eu singur îmi făceam probleme, dar după ce am aflat părerea lor despre noi „nu are importanță de unde ești, noi o să vă iubim cum sunteți” - și profesorii au zis aceasta, și copiii”. (1 IA copil)

„Învăț la școala profesională. La mine notele sunt bune. Este important să înveți, după școală trebuie să te angajezi. Voi avea familie, copii, dacă termini școala, mai ușor te angajezi”. (5 IA copil)

Copiii își petrec o mare parte a timpului la școală, iar dacă aceasta nu le oferă stare de bine fizică, emoțională și socială atunci putem ajunge la diminuarea atingerii potențialului școlar. Mediul școlar poate contribui la îmbunătățirea stării emoționale și capacității de învățare când este

prietenos, motivează învățarea, promovează cooperarea, oferă susținere, descurajează comportamentul violent al elevilor și profesorilor. Acolo unde elevii cooperează, unde se evită umilirea celor care nu au reușită bună, dorința de a reuși va fi în creștere.

Dorințele și/sau nevoile copiilor

Am analizat dorințele copiilor dar de fapt cele enunțate sunt nevoile de bază care sunt importante pentru dezvoltarea armonioasă a personalității lor: nevoia de securitate (protecție, siguranță, stabilitate, limite etc.); nevoia socială și de apartenență (afecțiune, familie, prieteni, afiliere etc.); nevoia de recunoaștere socială (respect, considerare socială, încredere în sine): copiii lor proprii să nu ajungă în centre, să nu fie în situații de risc, să fie iubiți de părinți. În unul dintre interviuri copilul povestește că este trimis de către mama sa după alcool apoi ea fiind în stare de ebrietate îl numește urât, îl bruschează, îi zice că nu îl iubește. Acest copil își dorește o altă familie în care să aibă parte de liniște.

„Să trăiesc viața foarte bine, să nu nimorească copiii mei aici. Vreau ca copiii mei să aibă iubirea părinților, iubirea pe care nu am avut-o eu”. (3 IA copil)

„Îmi doresc o altă familie și să fiu liniștit. Surioara mea nu o să vrea să vină cu mine. Ea o iubește mai mult pe mama și mama o iubește pe ea cel mai mult, dar pe mine nu mă iubește. Ea aceasta mi-a spus”. (6 IA copil)

„Dorința mea este să împlinesc 18 ani ca să pot să mă angajez oficial la muncă. Până la 18 ani eu pot lucra doar 4 ore”. (10 IA copil)

Nevoile satisfăcute precar în copilărie pot lăsa o amprentă puternică pentru tot restul vieții. Copilul care a primit puțină atenție și afecțiune din partea părinților, va căuta de-a lungul vieții atenție din partea partenerului sau persoanelor apropiate, practic sufocându-i cu cerințele exagerate. Copiii în situații de stradă sunt cei ale căror nevoi emoționale sunt neglijate. Pentru o dezvoltare echilibrată, copilului trebuie să i se satisfacă următoarele nevoi emoționale: nevoia de dragoste, nevoia de onestitate, nevoia de respect, nevoia de înțelegere, nevoia de acceptare, nevoia de răbdare din partea părinților, nevoia de flexibilitate, nevoia de corectitudine în aplicarea regulilor, nevoia de consecvență, nevoia de timp petrecut cu părintele [1].

Viitorul reprezintă ceea ce visează copiii și ceea ce doresc să realizeze cu propriile forțe. Viitorul, ca perioadă care va apărea după momentul de față, copiii și-l doresc astfel: o casă proprie, loc de muncă, posibilitate să învețe.

„Eu aș vrea viitorul să îl văd bun, dar până când îl văd rău. Să avem o casă cu fratele meu până când ne aranjăm, acum nu putem. Să strângem bani și pentru a 2-a casă pentru el ca să trăiască cu familia. Nu o să trăim ambele familii toată viața într-o casă”. (1 IA copil)

Atitudinea pozitivă față de tot ce a avut sau are loc va servi drept temelie pentru realizarea visurilor acestor copii. Cu cât imaginea viitorului va fi mai clară, cu obiective bine formulate cu atât copiii se vor inspira din ea influențând pozitiv pas cu pas următoarele momente din viață.

„Să termin acești 3 ani de învățământ. Să îmi construiesc o casă, să lucrez și să am o familie”. (4 IA copil)

„Mai departe cred că o să învăț”. (7 IA copil)

„Vreau să fiu bucătar. Mie așa îmi place, nu știu dacă la alții le place”. (6 IA copil)

„Vreau la armată, să mă antrenez, să învăț”. (10 IA copil)

Viitorul copiilor depinde de tot ce se face pentru ei în prezent de către familie, școală și societate. Acest raport tematic, dar și altele, ar putea fixa anumite obiective pentru ca toți copiii să poată beneficia de educație, servicii de sănătate, justiție etc. de calitate. Gândurile privind viitorul sunt pline de speranțe care nu sunt nerealizabile, sarcina adulților este să țină cont de ele și să direcționeze totul spre o viață armonioasă pentru orice copil, orice tânăr.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Concluzii

Rezultatele raportului tematic arată că drepturile copilului cel mai des încălcate sunt cele cu privire la viața privată și familie. Părinții copiilor în situații de stradă nu oferă: un mediu ce permite dezvoltare fizică, emoțională, spirituală, morală, socială armonioasă; protecție împotriva oricăror forme de violență și neglijență; educație care să îi permită copilului dezvoltarea, în condiții nediscriminatorii, a personalității; protecție de folosirea ilicită a drogurilor etc. Datoria statului, în cazul în care părinții nu-și îndeplinesc obligațiile în interesul copilului, este de a ocroti copiii și de a contribui la respectarea drepturilor lor.

Abandonul de domiciliu în mod repetat de către copii este consecință a conlucrării intersectoriale slabe la nivel local, nivel înalt de toleranță a societății privind cazurile de violență și neglijență față de copil, insuficiența măsurilor întreprinse în vederea prevenirii cazurilor repetate de abandon de domiciliu, fluxul de cadre care presupune necunoașterea istoricului copilului.

Experiența aflării în situații de stradă a copiilor este dură. Pentru a dobândi surse de existență cerșesc, comit furturi, jafuri. O altă problemă ține de faptul că în stradă unii copii ajung consumatori și/sau distribuitori de droguri. Aflarea în stradă dăunează fizicului, psihicului, emoționalului, moralului copilului. Chiar dacă unii copii au momente în care consideră că vor fi protejați în stradă printre semenii, această senzație, până la urmă este una iluzorie și în timp este în detrimentul lui.

Specialiștii care lucrează sau interacționează cu copiii aflați în stradă trebuie să dețină un nivel înalt de pregătire și să dispună de calități și capacități care să poată răspunde nevoilor și necesităților acestor copii. Profesioniștilor din domeniu trebuie să le fie caracteristice: empatia, umanitatea, dedicarea. Totodată, fluctuația cadrelor instruite este mare, iar aceasta presupune angajarea în diverse domenii (drepturilor copilului, asistenței sociale, probațiune, poliție, procuratură) a persoanelor care nu cunosc specificul metodelor de lucru cu copiii în situații de stradă. Astfel, pot avea loc cazuri de încălcare a drepturilor copiilor din necunoaștere, lipsă de profesionalism.

Referirea și/sau sesizarea cazurilor privind copiii în situație de risc către *Direcția pentru Protecția Drepturilor Copiilor, Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei* se face cu întârziere. Dacă acești copii nu sunt ajutați, asistați pot ajunge mai târziu copii în situații de stradă. Măsurile de prevenire a situațiilor de abandon familial, de către *Autoritățile Publice Locale*, sunt ineficiente.

Dreptul la educație de calitate și dreptul de a fi protejat de oricare formă de discriminare a copiilor în situații de stradă este, de multe ori, încălcat de către unele cadre didactice. Copiii intervievați relatează cazuri în care au resimțit comportamentul neprofesionist al profesorilor. Actorii din domeniul protecției drepturilor copiilor confirmă existența în școală a atitudinii caracterizată de intimidare, însoțită de etichetare, batjocură, brutalizare etc. față de acești copii. Atitudinea negativă are drept repercusiune comportamente agresive cu consecințe grave, afectează serios funcționarea psihosocială, învățarea și sănătatea.

Dreptul de a se bucura de cel mai înalt standard realizabil de sănătate este nerespectat dacă ne referim la cazul copiilor consumatori de alcool și/sau droguri. Centre de tratament și reabilitare care ar veni cu o abordare multidisciplinară, pentru ei, nu există. Lipsa serviciilor de dezintoxicare, terapie de lungă durată lasă copiii față în față cu problema lor.

Servicii, bine dezvoltate, destinate copiilor lipsesc, aceasta este o cauză a slabei protecții în cazurile de eșec parental, în cazul copiilor în situații de risc, în cazul copiilor în situații de stradă.

Adresarea la serviciile destinate de către copiii în situații de stradă este diferită de la caz la caz. Unii apelează cu încredere deoarece au avut o experiență pozitivă în comunicarea cu angajații unor centre. Aceasta este mai ales cazul copiilor care nu au experiență de durată în stradă. Alții apelează la servicii doar în cazul când nu au un spațiu de dormit, înfometare, probleme grave de sănătate etc.

Prevenirea aflării în situații de stradă a copiilor este redusă din cauza: conlucrării defectuoase a specialiștilor de la nivel local privind cazurile copiilor în situații de risc care pot ajunge în stradă

sau în conflict cu legea; serviciilor slab dezvoltate sau inexistente la nivel local pentru copii în situații de stradă; numărului mic de specialiști formați să lucreze cu acești copii. Lipsa experienței, abilităților specialiștilor la nivel local de a lucra cu copiii în situații de stradă face ca intervențiile să fie mai puțin eficiente chiar și în cazurile în care specialistul își dorește mult să acționeze pentru un rezultat înalt.

Recomandări

În baza rezultatelor obținute, înaintăm următoarele *recomandări*:

Identificarea precoce a familiilor cu copii cu risc sporit de eșec parental și prevenirea abandonului de domiciliu. Copiii care riscă să ajungă în situații de stradă de încurajat să se înscrie la școli sportive, la activități extrașcolare. Acești copii să fie alimentați suplimentar în cadrul instituțiilor date pentru a le putea respecta dreptul la un mediu care să contribuie la dezvoltarea lor fizică, intelectuală, morală (*Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Muncii și Protecției Sociale*).

Oferire de suport și susținere necesară familiilor și copiilor prin implicare la maxim a membrilor echipelor multidisciplinare, cadrelor didactice, preotului, altor actori din comunitate în cazurile în care familia copiilor identificați ca fiind în situații de risc este consumatoare de alcool și/sau de droguri, fără loc de muncă, privind oferirea, în funcție de caz, a ajutorului financiar, consiliere, tratamentul alcoolismului/consumului de droguri. Implicarea trebuie să fie imediată și calitativă în toate aspectele. În cazurile în care se constată că părinții nu doresc să facă schimbare în modul lor de trai, acești copii urgent să fie luați din mediul în care se află și de oferit o formă potrivită de protecție (*Autorități Publice Locale, Ministerul Muncii și Protecției Sociale*).

Cooperarea între actorii sociali comunitari: medic de familie, educator, profesor, asistent social, polițist, primar privind prevenirea intrării copilului în dificultate prin intervenții timpurii multidisciplinare. Important este de a lucra individualizat cu familia prin oferirea unor programe parentale care ar contribui la conștientizarea și schimbarea comportamentului negativ al părinților: agresivitate, jigniri, neglijare etc. (*Autorități Publice Locale*)

Eficientizarea mecanismelor de colaborare intersectorială, toți actorii implicați (asistentul social, pedagogul, psihologul, polițistul) să realizeze sarcina ce ține de specificul domeniului său astfel încât să fie rezultate reale, pozitive în prevenirea fenomenului copiilor în situații de stradă. Intervențiile privind copiii trebuie să fie organizate astfel încât să se acționeze neîntârziat și cu rigurozitate. Serviciile sociale să documenteze, monitorizeze cazul copilului până la majorat sau în funcție de caz. (*Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Afacerilor Interne*).

Informarea autorităților, de către instituțiile de învățământ, a cazurilor de abandon sau absenteism școlar a copiilor, pentru a avea posibilitatea de a interveni și preveni fenomenul copiilor în situații de stradă (*Direcțiile Generale Educație, Autorități Publice Locale, Ministerul Muncii și Protecției Sociale*).

Instruirea cadrelor didactice cu privire la modalitatea de lucru, de comunicare cu copiii în situații de risc, cu copiii în situații de stradă. Accentul să fie pus pe conștientizarea faptului că acești copii, în viitor, vor oferi confortul sau disconfortul traiului în comunitățile din care fac parte (*Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Muncii și Protecției Sociale*).

Organizarea, în instituțiile de învățământ, a diverselor activități de consiliere (psihologică, spirituală, filosofică), privind pericolele aflării în stradă, ale căror grupuri țintă să fie copiii din grupul de risc. Încurajarea cadrelor didactice să le vorbească elevilor despre importanța comunicării cu specialiștii din diverse domenii care îi pot ajuta (psiholog, pedagog, asistent social etc.). Directorii instituțiilor de învățământ să raporteze Direcțiilor pentru Protecție a Drepturilor Copilului cazurile de abandon școlar, comportament deviant, neglijare din partea părinților, vătămări corporale, forme de exploatare. Astfel, se va contribui la acțiunile de prevenire, identificare a familiilor în care copiii sunt în situații de risc (*Direcțiile Generale Educație, Autorități Publice Locale, Ministerul Muncii și Protecției Sociale*).

Ministerul Sănătății să creeze servicii de reabilitare și tratament a dependenței narcotice, alcoolice, să elaboreze o procedură clară pentru cazurile în care este necesară dezintoxicarea

copiilor separați de părinți și care nu sunt reprezentați legal de îngrijitori, ci doar de autoritatea tutelară. Să fie indicat clar cum are loc reprezentarea legală, ca să fie posibil de efectuat toate procedurile de dezintoxicare. Imediat cum apare un drog nou pe piață, trebuie să se elaboreze noi protocoale medicale de dezintoxicare (*Ministerul Sănătății, Ministerul Muncii și Protecției Sociale*).

Elaborarea, de către Ministerul Sănătății, a Protocolului Clinic Național privind dezintoxicarea narcologică a copiilor care ar facilita procesul de diagnostic al tulburărilor legate de consumul de substanțe cu proprietăți psihoactive și stimulatoare, ar prevedea ameliorarea stării de sănătate a consumatorilor de droguri și menținerea abstenenței de droguri. Reglementarea mecanismului și a modalității de acordare a asistenței medicale narcologice copiilor, care va prevedea modalitatea acordării asistenței medicale la etapa de ambulatoriu, inclusiv supravegherea și reabilitarea de către echipele multidisciplinare, a categoriilor de copii cu tulburări de comportament și a copiilor dependenți de droguri (*Ministerul Sănătății*).

Organizarea, la nivel local a centrelor sociale care să ofere diverse servicii de cea mai înaltă calitate adaptate necesităților copiilor în situații de risc. Aceste centre trebuie să fie pentru toți copiii din comunitate în care să se transmită modele pozitive de comportament și relaționare. Odată ce copilul a ajuns în stradă denotă că familia nu s-a isprăvit, nu a reușit să îndeplinească funcția educativă. Programele, activitățile să se orienteze spre componenta socială, educațională pentru a preveni ajungerea din caz în situații de risc în caz al copilului în situații de stradă (*Direcțiile Generale Educație, Autorități Publice Locale, Ministerul Muncii și Protecției Sociale*).

Crearea mai multor servicii sociale de tip Barnahaus care ar putea acorda copiilor în situații de stradă asistență de specializare înaltă. În cadrul acestor centre copiii să beneficieze de intervenții imediate, coordonate și profesioniste din partea psihologilor, juriștilor, medicilor, asistenților sociali (*Ministerul Muncii și Protecției Sociale*).

Instruirea profesioniștilor din centrele de plasament, centrele de zi, care lucrează cu copii în situații de stradă, cu copii în situații de risc. Unii beneficiari ai acestor centre sunt copii consumatori de droguri, consumatori de alcool, manifestă comportament delincvent iar studiile și experiența specialiștilor nu este totdeauna una care să le permită să facă față acestor provocări. Despre necesitatea instruirilor au vorbit toți actorii intervievați din domeniul asistenței sociale, poliției, probațiunii (*Ministerul Muncii și Protecției Sociale*).

Instruirea asistenților sociali, psihologilor, cadrelor didactice, polițiștilor etc. privind *Legea 140, Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, Convențiile Europene în domeniul protecției copilului, Standardele Consiliului Europei în domeniul promovării și protecției drepturilor copilului* și fortificarea abilităților profesionale în protecția copiilor în situații de stradă. Obiectivul principal al specialiștilor trebuie să fie, în toate cazurile, abordarea copiilor în situații de stradă cu demnitate și respect (*Ministerul Muncii și Protecției Sociale*).

Elaborarea, de către Ministerul Muncii și Protecției Sociale, a unui registru electronic, baze de date cu funcții interoperabile cu alte servicii de specialitate, după necesitate, care să ofere informații privind copilul de la primul caz depistat ca aflare în situații de stradă și până la reintegrare cu succes a acestuia în familie, centru de plasament. Fiecare autoritate, instituție, persoană responsabilă să poată completa baza de date cu informații privind componentele de intervenție și să respecte confidențialitatea cu privire la acestea. Baza de date va oferi accesul la informația din dosarul personal permițând acțiuni rapide, concrete pentru a asigura interesul superior al copilului (*Ministerul Muncii și Protecției Sociale*).

Realizarea activităților de informare în care, profesioniștii din domeniul probațiunii, poliției, ONG-uri din domeniul protecției sociale a copilului și familiei din Republica Moldova, să le vorbească elevilor despre riscurile aflării în situații de stradă. Informațiile oferite să conțină numerele de telefon a specialiștilor la care, respectându-li-se confidențialitatea, pot anunța despre copii care se află în dificultate (*Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Afacerilor Interne, Inspectoratul Național de Probațiune*).

Informarea copiilor în situații de stradă despre riscurile asociate consumului tuturor tipurilor de droguri reprezintă o condiție esențială pentru combaterea consumului de droguri. Este imperios necesară cooperarea între instituții în combaterea implicării copiilor în situații de stradă în

consumarea și/sau comercializarea drogurilor (*Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Muncii și Protecției Sociale*).

Cultivarea modalității de ajutorare, de către cetățeni, a copiilor prin refuz de a oferi bani în stradă dar a se implica în activități de voluntariat, a oferi bani, bunuri organizațiilor care oferă servicii pentru acești copii. De descurajat traiul în stradă a copiilor deoarece aceasta perpetuează viața pe stradă a noilor generații de copii (*Autorități Publice Locale, ONG, mass-media*).

Promovarea culturii asistenței, suportului copiilor în situații de stradă care poate consta dintr-un centru la care să fie aduse: alimente, produse igienice, haine. Astfel va fi diminuată cultura câștigului ușor de către copii și în același timp ei vor apela la ajutorul oferit de către aceste centre. Aici vor putea fi examinați din punct de vedere medical, psihologic etc., vor putea fi ajutați din punct de vedere juridic etc. (*Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Sănătății, Ministerul Justiției*).

BIBLIOGRAFIE

1. Botiș M., Axente A. *Disciplinarea pozitivă sau cum să disciplinezi fără să rănești*. ASCR: Cluj-Napoca, 2011.
2. Codul de etică al cadrului didactic, nr. OME861/2015 din 07.09.2015 [citată 22.12.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=91435&lang=ro
3. Codul Educației al Republicii Moldova, nr.152 din 17.07.2014, Monitorul Oficial Nr. 319-324/634 din 24.10.2014 [citată 22.12.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133296&lang=ro#
4. Codul Familiei, nr. 1316 din 26.10.2000, Monitorul Oficial Nr. 47-48 art. 210 din 26.04.2001 [citată 22.12.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134444&lang=ro#
5. Comentariul general nr. 21 (2017) privind copiii în situații de stradă [citată 22.12.2022]. Disponibil: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Nr.-21-.pdf>
6. Comisiei parlamentare cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media privind nerespectarea drepturilor copiilor în situații de stradă și propuneri pentru repunerea în drepturi a copiilor care duc un mod de viață stradal.
7. Constituția Republicii Moldova. Declarația de Independență; Hotărârea Curții Constituționale nr. 36 din 5 decembrie 2013 / Curtea Constituțională a Republicii Moldova, Blocul de Constituționalitate. Chișinău: Arc, 2021 [citată 22.12.2022]. Disponibil: https://presedinte.md/app/webroot/Constitutia_RM/Constitutia_RM_RO.pdf
8. Consumul și traficul ilicit de droguri. Raport anual 2020
9. Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului [citată 22.12.2022]. Disponibil: <https://www.google.com/search?q=conventia+onu+cu+privire+la+drepturile+copilului&oeq=conventia&aqs=chrome..69i57j35i39j0i512l8.5217j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>
10. Copiii în situații de stradă în Republica Moldova. Studiu calitativ [citată 22.12.2022]. Disponibil: https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/copiii_in_situatie_de_strada_ro_compressed_1609411.pdf
11. Cureau-Adam I. *Evaluarea gradului de funcționare a serviciilor de asistență psihologică acordată copiilor supuși abuzului*. Raport tematic, 2022 [citată 22.12.2022]. Disponibil: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/05/Raport-Evalu.pdf>
12. Decizia Comisiei drepturile omului și relații interetnice ca urmare a audierilor privind respectarea drepturilor copiilor în situații de stradă, CDO-06 nr.386 15 decembrie 2021.
13. Declarația Drepturilor Copilului [citată 22.12.2022]. Disponibil: <https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/32/327ef3da-c4d0-4fff-9f76-8cbcd20fa8c1.pdf>
14. Evaluarea eficienței și eficacității mecanismelor de cooperare intersectorială în domeniul protecției drepturilor copilului. Raport tematic [citată 22.12.2022]. Disponibil: http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/2724_Raport-tematic2-1.pdf
15. Evaluarea nevoilor de ajustare a cadrului de reglementare a mecanismelor prin care se asigură protecția copiilor aflați în situații de risc la standardele internaționale în vederea asigurării monitorizării corespunzătoare a convenției ONU pentru drepturile copilului [citată 28.12.2022]. Disponibil: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/05/.pdf>
16. HG, nr. 708/2019 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Centrului regional de asistență integrată a copiilor victime/martori ai infracțiunilor și a Standardelor minime de calitate
17. HG, 2022 cu privire la aprobarea Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia, 2022 [citată 23.12.2022]. Disponibil: <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-325-mmpps-site-.pdf>

18. HG, nr. 270 din 08-04-2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului [cit 20.12.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18619&lang=ro
19. Lege Nr. 198 din 26-07-2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat [cit 22.12.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135569&lang=ro#
20. Lege Nr.140 din 14-06-2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți [cit 20.12.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123160&lang=ro#
21. Lege Nr.123 din 18-06-2010 cu privire la serviciile sociale [cit 22.12.2022]. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132772&lang=ro#
22. Lege Nr.299 din 30-11-2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant [cit 29.12.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132664&lang=ro#
23. Lege Nr.52 din 03-04-2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) [cit 22.12.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121241&lang=ro
24. Lucchini R., Stoecklin D. *Children in Street Situations. A Concept in Search of an Object*. eBook ISBN978-3-030-19040-8
25. Monitorizarea respectării drepturilor copiilor rămași fără ocrotire părintească. Raport tematic [cit 22.12.2022]. Disponibil: http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/01/RAPORT_COPIII_fara.pdf
26. Opinia privind nerespectarea drepturilor copiilor în situații de strada și propuneri pentru repunerea în drepturi a copiilor care duc un mod de viață stradal, către Comisia parlamentară cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media din 12.08.2020 [cit 23.12.2022]. Disponibil: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/07/12-5-16-din-12.08.2020-Comisia-Parlamentar%C4%83-CECTSMM-Opinia-privind-nerespectarea-drepturilor-copiilor-%C3%AEn-situa%C5%A3ie-de-strada-%C5%9Fi-propuneri.pdf>
27. Ordinul Ministrului Educației, Culturii și Cercetării nr. 02 din 02.01. Repere metodologice privind activitatea psihologului în instituțiile de învățământ general [cit 22.12.2022]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_nr.02_din_02.01.2018_0.pdf
28. Raport privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2021 [cit 22.12.2022]. Disponibil: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/RAPORT-COPII2021-RO.pdf>
29. Respectarea drepturilor copilului în perioada pandemică COVID-19 (martie - decembrie 2020) [cit 22.12.2022]. Disponibil: http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/08/RAPORT_PANDEMIE_COPII.pdf
30. Rusnac V., Lungu T. *Asistența psihologică a copiilor din grupul de risc din instituțiile de învățământ general*. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale Educația: factor primordial în dezvoltarea societății [cit 12.12.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/191-197_7.pdf
31. Sandu A. *Etica și practica socială*. Iași: Lumen, 2015.
32. Solicitarea Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului *Inspectoratului național de securitate publică al Inspectoratului General al Poliției* privind informația cu referire la cazurile de plecare voluntară și dispariție a copiilor de la domiciliu sau din instituțiile sociale.
33. Solicitarea Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului privind informațiile actualizate ale activității *Complexul de servicii sociale pentru copii în situații de stradă*, înregistrat cu numărul 2078, la data de 30.12.2022.
34. Solicitarea Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului cu privire la politicile publice în vederea oferirii protecției și asistenței copiilor aflați în situații de stradă. *Ministerul Muncii și Protecției Sociale*. 04 ianuarie 2023, nr. 12/18 la nr. 12-7/104-2537 din 28.12.2022.

35. Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022 [citat 12.12.2022]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr16_2_0.pdf
36. Transformative Action to Accelerate Results for Children in Street Situations in the Decade of Action [2020–2030] - Technical Guidance [citat 12.12.2022]. Disponibil: <https://www.unicef.org/documents/transformative-action-accelerate-results-children-street-situations-decade-action>

ANEXE

ACORD DE PARTICIPARE

Bună ziua. Mă numesc _____ și reprezint Instituția Avocatului Poporului pentru drepturile copilului din Republica Moldova.

Vă invităm să participați la l privind **RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR AFLAȚI ÎN SITUAȚII DE STRADĂ**. Dvs. ați fost selectat deoarece corespundeți criteriilor care prezintă un interes special pentru l pe care îl realizăm. l este important de realizat pentru a putea avea un profil al copiilor în situații de stradă, pentru a le putea oferi servicii eficiente pentru ei, pentru a elabora instrumente de prevenire a vagabondajului infantil și pentru a sensibiliza un public cât mai larg cu privire la fenomenul copiilor în situații de stradă. Participarea Dvs. la acest va contribui la formularea recomandărilor lui. Vă vom adresa mai multe întrebări, dacă vă vor deranja careva dintre ele, puteți evita să răspundeți. În cadrul lui noi păstrăm confidențialitatea și anonimatul.

Solicităm permisiunea de a înregistra la reportofon acest interviu, pentru a transcrie ulterior tot ce Dvs. spuneți. După finalizarea analizei datelor, documentul audio va fi distrus.

Vă mulțumim pentru sinceritate!

Dacă aveți întrebări privind l, le puteți adresa acum dar și pe durata interviului.

Acest este anonim, din care cauză nu trebuie să semnați vreun document. Intervievatorul va semna acest acord de participare.

Data solicitării acordului informat _____

Sunteți de acord să participați la interviu? ☐ Da ☐ Nu (motivul) _____

Numele, prenumele interviuatorului _____

Semnătura _____

Ghid de interviu pentru copii

Prezentarea temei de discuție. Regulile discuției: *răspunsuri sincere; nu există opinii greșite sau opinii corecte, ci doar puncte de vedere diferite; asigurarea confidențialității; necesitatea înregistrării audio.*

Date despre respondent: *sex, vârsta, localitatea în care trăiește, localitatea în care a fost realizat interviul, de cât timp este în situații de stradă etc.*

I. Viața copiilor aflați în situații de stradă

1. Care este cea mai mare dorință pe care o ai chiar acum? De ce? Altceva?
2. Într-una din localitățile din RM este un băiat sau o fată care stă mai mult în stradă decât acasă. De ce se întâmplă ca acei copii să trăiască, nu acasă, dar mai mult în clădiri nelocuite, subsoluri, parcuri sau alte locuri?
3. Atunci când acest copil a plecat de acasă nu a știut că o să se confrunte cu anumite probleme. Acest băiat sau această fată cu ce probleme se confruntă în stradă: lipsa hranei, lipsa produselor de igienă, frica că va fi agresat fizic, moral, sexual?
4. Cum reușește acest copil să își rezolve aceste probleme? La cine apelează? Ce oferă pentru ajutor? Își rezolvă problemele până într-un final?

II. Respectarea drepturilor copiilor: studii, sănătate, protecție

5. Cum crezi, acest băiat, fată a mers la școala din localitate? I-a plăcut la școală, a reușit să învețe anumite lucruri? De ce crezi astfel? El are prieteni în școală? În cazul tău cum este? Cât de des mergi la școală? Care este lecția ta preferată? De ce? Povestește despre relația ta cu profesorii?
6. Când ai fost ultima dată la medic? Ce probleme de sănătate ai avut? Povestește experiența ta la medic?

III. Serviciile destinate copiilor în situații de stradă

7. În care centru specializat ai fost plasat sau ai mers singur pentru a primi ajutor? Povestește cum a fost? Te-ai reîntoarce în acest centru? De ce?
8. Ce ajutor ar trebui să ofere aceste centre ca tu și alți copii să se simtă în siguranță? De ce? Altceva?

IV. Viitorul copiilor

9. Părinții acestor copii îi caută, îi așteaptă să vină acasă? De ce consideri astfel? Părinții (bunicii, tutorii) tăi te așteaptă? Ce le vei spune când îi vei vedea?
10. Cum ai ajuta tu copilul care nu trăiește acasă dar stă împreună cu alți copii mai mult afară, în blocuri nelocuite, în parcuri? Altceva?
11. De ce fel de ajutor ai avea tu nevoie? De ce? Altceva? Cine ar putea să te ajute? Altele?
12. Cum vezi viitorul tău? Altceva. De ce?

Mulțumesc!

Ghid de interviu realizat cu actorii din domeniul protecției drepturilor copilului

Prezentarea temei de discuție. Regulile discuției: *răspunsuri sincere; nu există opinii greșite sau opinii corecte, ci doar puncte de vedere diferite; asigurarea confidențialității; necesitatea înregistrării audio.*

Date despre respondent: *sex, vârstă, funcție, experiență etc.*

I. Viața copiilor aflați în situații de stradă

1. De ce se întâmplă ca unii copii aleg să trăiască, nu acasă, dar mai mult în clădiri nelocuite, subsoluri, parcuri sau alte locuri?
2. Cu ce probleme se confruntă în stradă: lipsa hranei, lipsa produselor de igienă, frica că va fi agresat fizic, moral, sexual, exploatat prin muncă?
3. Cum reușește acest copil să își rezolve aceste probleme? La cine apelează? Ce oferă pentru ajutor? Își rezolvă problemele până într-un final?

II. Respectarea drepturilor copiilor: studii, sănătate, protecție

4. Din punctul dvs. de vedere, care sunt problemele cu care se confruntă acești copii atunci când merg la școală? Altele?
5. Din punctul dvs. de vedere, care sunt problemele cu care se confruntă acești copii atunci când merg cu părinții lor la medic?
6. În general, care sunt drepturile care sunt încălcate cel mai des, când este vorba de acești copii?
7. Cum pandemia de COVID-19, războiul din Ucraina a afectat copiii în situații de stradă? De ce considerați astfel?
8. Cum putem preveni cazurile în care copiii să ajungă în situații de stradă? De ce?

III. Serviciile destinate copiilor în situații de stradă

9. În localitatea dvs. sunt servicii destinate acestor copii (părinților lor)? Ce tip de ajutor le este oferit? Cum apreciați calitatea acestor servicii?
10. Ce ajutor ar trebui să ofere aceste centre ca copiii să se simtă în siguranță? De ce? Altceva?
11. Care sunt neregulile pe care le-ați observat privind suportul acestor copii, privind drepturile lor? Altceva? Dar ce se face bine și ar trebui de fortificat? De ce?

IV. Viitorul copiilor

12. Părinții acestor copii îi caută, îi așteaptă să vină acasă? De ce considerați astfel?
13. Cum ați ajuta copilul care nu trăiește acasă dar stă împreună cu alți copii mai mult afară, în blocuri nelocuite, în parcuri? Altceva?
14. De ce ați avea nevoie ca să ajutați acești copii? De ce? Altceva? Cine ar putea să vă ajute?
15. Ce s-ar putea de făcut pentru prevenirea fenomenului copiilor în situații de stradă? De ce?

Mulțumesc!

Tabel 1. Date despre actorii din domeniul protecției drepturilor copilului

Nr.	Sex	Vârsta	Domeniul de activitate	Zona
1.	F	46 ani	Inspector de probațiune, specialist minori	Centru
2.	F	45 ani	Centrul de plasament temporar a copiilor în situații de risc, asistent social	Nord
3.	F	28 ani	Direcția asistență socială și protecție a familiei, asistent social	Nord
4.	F	42 ani	Inspector de probațiune, specialist minori	Centru
5.	F	47 ani	ONG	Centru
6.	F	40 ani	Asistent social	Centru
7.	F	48 ani	Procuror	Centru
8.	F	50 ani	Polițist	Nord
9.	F	54 ani	Medic	Sud
10.	F	40 ani	Centru pentru copii	Nord
11.	F	33 ani	Centru pentru copii	Centru
12.	F	38 ani	Centru pentru copii	Sud

Tabel 2. Date despre copiii în situații de stradă

Nr.	Sex	Vârsta	Localitatea în care trăiește	Localitatea în care a fost realizat interviul
1.	M	16 ani	Cahul	Cahul
2.	F	12 ani	Cahul	Cahul
3.	F	16 ani	Cahul	Cahul
4.	M	16 ani	Cahul	Cahul
5.	F	16 ani	Cahul	Cahul
6.	M	12 ani	Călărași	Chișinău
7.	F	16 ani	Sângerei	Chișinău
8.	M	14 ani	Sângerei	Chișinău
9.	M	17 ani	Chișinău	Chișinău
10.	M	17 ani	Chișinău	Chișinău
11.	F	13 ani	Strășeni	Strășeni